

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Kateřina Papežová

**Olympijské hry v Mnichově jako dějiště
politického soupeření mezi SRN a NDR**

Bakalářská práce

Praha 2013

Autor práce: **Kateřina Papeřov**

Vedoucí práce: **PhDr. Michal Dimitrov**

Rok obhajoby: 2013

Bibliografický záznam

PAPEŽOVÁ, Kateřina. *Olympijské hry v Mnichově jako dějiště politického soupeření mezi SRN a NDR*. Praha, 2013. 57 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Michal Dimitrov

Abstrakt

Bakalářská práce „Olympijské hry v Mnichově jako dějiště politického soupeření mezi SRN a NDR“ se zabývá využitím sportu k politickým účelům ze strany obou německých států na konkrétním příkladě olympijských her v Mnichově v roce 1972. Tyto olympijské hry byly pro oba státy přelomové – pro SRN jako pořadatelskou zemi znamenaly příležitost jak ukázat světové veřejnosti nové a moderní Německo, na druhé straně mohla NDR ke své prezentaci využít první rovnoprávné účasti samostatného týmu na olympijských hrách. V první části se práce zaměřuje na vývoj německoněmeckého soupeření na olympijských hrách, kapitola věnující se samotným olympijským hrám v Mnichově pak odpovídá na otázku, jaké cíle si oba německé státy na vrcholné události kladly, jakým způsobem jich chtěly dosáhnout a který stát byl v naplňování svých cílů úspěšnější. Pozornost je věnována i roli palestinského atentátu v politickém soupeření obou států. K závěrům práce přispívá i provedená analýza ohlasu politického soupeření NDR a SRN na mnichovských olympijských hrách v denním tisku, konkrétně ve východoněmeckém deníku Neues Deutschland a západoněmeckém Berliner Morgenpost.

Abstract

The thesis "The Olympic Games in Munich as a Venue for the Political Rivalry between the FRG and the GDR" deals with the use of sport for political purposes by the two German states on the specific example of the Olympic Games in Munich in 1972. These Olympic games were a breakthrough for both countries. For the FRG as a host country, they created an opportunity to show the world, a new and modern Germany. However on the other hand, the GDR could use its first equal participation with an independent team in the Olympics to its own advantage. The first part of the thesis is focused on the

development of German-German rivalry in the Olympics. The next chapter describes the Olympic games in Munich and also answers the question; what the two German states wanted to achieve, how they wanted to achieve their goals and which one of the German states was more successful in overall rivalry through the use of the games. Attention is also paid to the influence on political rivalry between the two states of the Palestinian assassination at the games. The conclusions of the thesis are supported by the analysis of the response of the political rivalry of the GDR and the FRG at the Munich Olympics in print media. With a focus specifically on the East German newspaper- Neues Deutschland and West German newspaper- Berliner Morgenpost.

Klíčová slova

Olympijské hry, politika ve sportu, NDR, SRN, ohlas v tisku

Keywords

olympic games, politics in sport, GDR, FGR, reaction in the press

Rozsah práce: 79 985 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 16. května 2013

Kateřina Papežová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé práce PhDr. Michalu Dimitrovovi za ochotu a pomoc při zpracování tématu a za jeho cenné připomínky k podobě práce.

PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno:

Kateřina Papežová

E-mail:

papezova.katerina@gmail.com

Semestr:

LS 2012

Akademický rok:

2011/2012

Název práce:

Olympijské hry v Mnichově jako dějiště politického soupeření mezi SRN a NDR

Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok):

LS 2013, 2012/2013

Vedoucí bakalářského semináře:

PhDr. Ota Konrád, PhD.

Vedoucí práce (není povinné):

PhDr. Michal Dimitrov

Zdůvodnění výběru tématu práce (5 řádek):

Letní olympijské hry v Mnichově v roce 1972 jsou mezi světovou veřejností nechvalně proslulé hlavně jako dějiště palestinského útoku na izraelskou výpravu. Jako první olympijské hry pořádané na území Německa po druhé světové válce však byly také důležité z pohledu sportovního a politického souboje obou německých států - Spolkové republiky Německo a Německé demokratické republiky.

Předpokládaný cíl (5 řádek):

Cílem práce je porovnat, jak oba státy využily vrcholnou sportovní událost k politickému a propagandistickému soupeření. Práce by měla potvrdit hypotézu, že NDR se snažila demonstrovat svou převahu prostřednictvím co nejlepších sportovních výsledků a zisku co nejvíce medailí (a hlavně zisku více medailí než právě západoněmečtí sportovci), zatímco SRN se soustředila na organizaci téměř dokonalých, radostných her, které měly světu ukázat kvalitu západoněmecké společnosti a jejího politického systému.

Základní charakteristika tématu (10 řádek):

Soupeření obou německých států se během studené války neodehrávalo jen v politice, ale také na sportovním poli. Letní olympijské hry v západoněmeckém Mnichově byly pro Spolkovou republiku významnou příležitostí, jak představit světu svou zemi jako mírumilovnou a otevřenou, připravit radostné hry a dát zapomenout na propagandistické olympijské hry v Berlíně v roce 1936. Na druhé straně se Německá demokratická republika chtěla v Mnichově předvést hlavně oslnivými výkony svých sportovců a překonáním svého západního souseda v medailovém hodnocení dokázat světu i svou politickou převahu. Soupeření německých států v Mnichově bylo podpořeno i skutečností, že se jednalo o první LOH od druhé světové války na kterých startovaly oddělené německé týmy s vlastní vlajkou a hymnou. Do západoněmecké představy klidných her však nečekaně zasáhl palestinský atentát na izraelskou výpravu.

Předpokládaná struktura práce (10 řádek):

Úvodní část práce bude zaměřena na obecné uvedení do tématu sportovního soupeření mezi německými státy a na mezinárodní kontext olympijských her v Mnichově. Stěžejními částmi práce budou obsahová syntéza dokumentů a sekundární literatury, zaměřená na politické soupeření obou států v Mnichově a následná obsahová analýza ohlasu tohoto soupeření v denním tisku v obou německých státech. Pro analýzu denního tisku budou využity berlínské deníky Neues Deutschland z NDR a Berliner Morgenpost

ze SRN. V obou částech bude pozornost věnována také palestinskému atentátu na izraelskou výpravu a jeho roli v politickém soupeření obou německých států. Samotný závěr by pak měl potvrdit či vyvrátit předloženou hypotézu práce.

Základní literatura (10 nejdůležitějších titulů):

Periodický tisk:

Neues Deutschland

Berliner Morgenpost

Der Spiegel

Literatura:

Kay Schiller, Chris Young, The 1972 Munich Olympics and the Making of Modern Germany (Berkeley: University Of California Press, 2010).

Volker Kluge, Olympische Sommerspiele. Die Chronik, Band III (Berlin: Sportverlag, 2000).

Hans Joachim Teichler, Die Sportbeschlüsse des Politbüros. Eine Studie zum Verhältnis von SED und Sport mit einem Gesamtverzeichnis und einer Dokumentation ausgewählter Beschlüsse (Köln: Sport und Buch Strauß, 2002).

Simon Reeve, Mnichov. Jeden den v září (Praha: Argo, 2006).

Gunter Holzweißig, Diplomatie im Trainingsanzug: Sport als politisches Instrument der DDR in den innerdeutschen und internationalen Beziehungen (München: Oldenbourg, 1981).

Internetové zdroje:

Die Spiele der XX. Olympiade München, <http://www.olympia72.de>

Die Spiele. The official report of the Organizing Committee for the Games of the XXth Olympiad Munich 1972 (vyhledáno na <http://www.la84foundation.org/>)

Podpis studenta a datum

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		

Obsah

OBSAH	1
1. ÚVOD.....	2
1.1 <i>Hypotéza a cíl práce</i>	3
1.2 <i>Pracovní postup.....</i>	3
1.3 <i>Zhodnocení literatury</i>	5
2. VÝVOJ NĚMECKO-NĚMECKÉHO SOUPEŘENÍ NA OLYMPIJSKÝCH HRÁCH.....	9
2.1 <i>Od společného německého týmu k vzájemné konfrontaci.....</i>	9
2.2 <i>Působení rozdělených týmů</i>	11
2.3 <i>Myšlenka uspořádání olympijských her v Mnichově</i>	13
3. OLYMPIJSKÉ HRY 1972	15
3.1 <i>Proces přidělení her Mnichovu</i>	15
3.2 <i>Ideální představa Spolkové republiky Německo</i>	16
3.3 <i>Ideální představa Německé demokratické republiky</i>	17
3.4 <i>Působení na olympijských hrách, úspěchy a neúspěchy obou států</i>	19
3.4.1 <i>Palestinský atentát.....</i>	21
3.4.2 <i>Hodnocení úspěšnosti německých států na olympijských hrách.....</i>	21
4. ANALÝZA DENNÍHO TISKU	24
4.1 <i>Charakteristika vybraných deníků.....</i>	24
4.2 <i>Použitá metoda</i>	25
4.3 <i>Výsledné analýzy</i>	26
4.3.1 <i>Analýza Berliner Morgenpost.....</i>	26
4.3.2 <i>Analýza Neues Deutschland</i>	34
4.4 <i>Srovnání ohlasu v denících.....</i>	40
5. ZÁVĚR	42
RESÜMEE.....	45
POUŽITÁ LITERATURA.....	47

1. Úvod

Soupeření Východu a Západu během studené války neprobíhalo pouze na úrovni obou velkých bloků, ale v mnohem koncentrovanější podobě také na území rozděleného Německa. Soupeření to nebylo jen politické, ale stejně jako mezi Spojenými státy a Sovětským svazem probíhalo ve všech oblastech lidské činnosti. Zvláštní význam měl pro demonstraci nadřazenosti jednoho či druhého státu vrcholový sport, který byl po celou dobu studené války celosvětovým fenoménem a ve kterém bylo možné dosáhnout okamžitých výsledků viditelných širokou veřejností. Ve sportu docházelo k mírové konfrontaci mezi německými státy, která byla i jakousi náhražkou otevřeného boje.

V rámci vrcholového sportu bylo pro oba státy obzvlášť důležité mezinárodní měření sil, protože právě na světových sportovních událostech byla možnost světu ukázat, který ze států, případně politických systémů, má nad svým konkurentem převahu. Sport byl totiž jednou z mála oblastí, ve které oba německé státy mohly v mezinárodním prostředí vystupovat jako suverénní země, navíc pro NDR byla cesta sportovních úspěchů i jednou z cest k mezinárodnímu uznání. Pozice nejdůležitějšího sportovního svátku patřila ve druhé polovině 20. století bezpochyby olympijským hrám (a to zejména letním, na kterých vždy startovalo více sportovců z více zemí a těšily se i větší pozornosti médií). Udělení pořadatelsví letních olympijských her západoněmeckému Mnichovu tak bylo zásadním milníkem německo-německých sportovních vztahů. Soupeření obou německých států v Mnichově bylo podpořeno i skutečností, že se jednalo o první letní olympijské hry od druhé světové války, na kterých startovaly oddělené německé týmy s vlastní vlajkou a hymnou.¹ Konaly se v roce 1972, tedy v období, kdy v mezinárodní politice probíhal proces détente a na německo-německé úrovni se západoněmecký kancléř Willy Brandt snažil o přiblížení obou států prostřednictvím své Ostpolitik. Nová Brandtova vláda se odklonila od stanovené Hallsteinovy doktríny, která odmítala jakékoli uznání NDR, a snažila se o normalizaci vzájemných vztahů pod heslem „Wandel durch Annäherung“ (změna přes přiblížení). Do výměny generálního tajemníka (od roku 1971 Erich Honecker místo Waltera Ulbrichta) však vzbuzovala Brandtova politika v NDR převážně negativní

¹ Vůbec poprvé došlo ke startu samostatných týmů s vlastními vlajkami a hymnami na olympijských hrách v Sapporu v zimě 1972, zde ale německo-německý souboj nenabyl takové intenzity jako na olympijských hrách v Mnichově.

ohlas.² Přestože proces Ostpolitik zaznamenal v pozdější době významné výsledky, od soupeření o nadřazenost jednoho či druhého státu, které provázelo celé období rozděleného Německa, nebylo ani na jedné straně ustoupeno.

1.1 Hypotéza a cíl práce

Letní olympijské hry v Mnichově se tedy staly dějištěm politického a propagandistického střetu obou německých států. Pořadatelská Spolková republika Německo i její oponent Německá demokratická republika viděly v mnichovských olympijských hrách příležitost, jak před celým světem zviditelnit existenci dvou německých států s odlišnými režimy a prostřednictvím úspěchů na olympiádě přesvědčit světovou veřejnost o tom, že právě vlastní stát je lepší než ten druhý. Cílem této práce je objasnit, jakým způsobem toho oba státy a jejich politici chtěli dosáhnout, jaké prostředky k dosažení svého cíle používali a na co kladli ve vzájemném soupeření důraz. Dalším cílem práce je zjistit, jaký obraz politického souboje německých států vytvářela média v Západním i východním Německu.

Oba státy vnímaly možnost sebe prezentace na mezinárodním poli prostřednictvím olympijských her z různého úhlu pohledu a ve snaze dosáhnout svých cílů upřednostňovaly různé prostředky. Práce by měla potvrdit hypotézu, že Německá demokratická republika se snažila demonstrovat převahu nad svým západním sousedem prostřednictvím co nejlepších sportovních výsledků a zisku co nejvíce medailí (a hlavně zisku více medailí než právě západoněmečtí sportovci), zatímco Spolková republika Německo se soustředila na organizaci téměř dokonalých, radostných her, které měly světu ukázat kvalitu západoněmecké společnosti a jejího politického systému. Mírumilovnost a otevřenost Západního Německa měla také dát zapomenout na propagandistické olympijské hry v Berlíně v roce 1936.

1.2 Pracovní postup

V úvodní části práce bude na základě obsahové syntézy dokumentů a sekundární literatury obecně charakterizováno sportovní soupeření mezi německými státy a jeho vývoj na olympijských hrách. Blíže pak bude analyzován proces rozdělení společného

² Helmut Müller, *Dějiny Německa* (Praha: Lidové noviny, 1995), 397, 399.

týmu a následné přidělení olympijských her v roce 1972 Spolkové republice Německo. Jádrem práce bude tvořit v první části komparativní analýza politického soupeření obou států na olympijských hrách v Mnichově, vytvořená na základě publikovaných dokumentů, projevů politických představitelů a sekundární literatury. Konkrétně se práce zaměřuje na ideální představy o působení svého státu na olympijských hrách ze strany obou aktérů a na způsob, kterým měly být tyto cíle naplněny. Následně bude v analýze srovnáno samotné sportovní i politické působení obou států na olympijských hrách. Blíže charakterizována bude také role palestinského atentátu, který uškodil zejména Spolkové republice a její představě o mírumilovných a radostných hrách. Na závěr by měla analýza ukázat, zda a jakým způsobem se jednomu či druhému německému státu podařilo naplnit své stanovené cíle.

Ve druhé části bude porovnán ohlas politického soupeření na olympijských hrách v denním tisku, konkrétně v denících *Berliner Morgenpost* a *Neues Deutschland*. Jedním z neoddiskutovatelných účinků médií je podle Köpplové a Jiráka působení a vliv médií na názory jedince a společnosti.³ Ohlas olympijských her v denním tisku je proto důležitý kvůli porozumění, jakým způsobem byl souboj německých států čtenářům představován a jaký obraz konfrontace německých států se snažil tisk u svých čtenářů vytvořit. Ačkoli oba deníky pocházejí z odlišného politického prostředí, obraz politického soupeření, který svým čtenářům prezentují, je důležitý u obou. Dennis McQuail formuluje význam médií pro „národní zájmy“ následovně:

„Média jsou zároveň produktem i obrazem dějin společnosti a hrají v ní svou vlastní úlohu. I přes určitou podobnost mediálních institucí v různých společnostech jsou média svým původem, postupy a zvyklostmi národními institucemi, které reagují na domácí politické a společenské tlaky a očekávání svého publika. Odrážejí a vyjadřují „národní zájmy“, někdy jim i aktivně slouží, přičemž jsou ovlivňována dalšími, mocnějšími aktéry a institucemi.“⁴

S podporou vlastního státu či národa souvisí i využití masových médií jako nástrojů k politické propagandě, tedy k systematické snaze o ovlivnění a manipulaci čtenářů a formování jejich názorů ve prospěch zájmů propagandisty.⁵ Propaganda nemusí být nutně dílem politického nařízení, v rámci národních zájmů se média uchylují k otevřeně propagandistickému zpravodajství i z vlastní vůle.

³ Jan Jiráček, Barbora Köpplová, *Média a společnost* (Praha: Portál, 2007), 151.

⁴ Denis McQuail, *Úvod do teorie masové komunikace* (Praha: Portál, 2007), 147.

Výsledek analýzy ohlasu politického soupeření na olympijských hrách v denících Neues Deutschland a Berliner Morgenpost by měl přispět k potvrzení nebo vyvrácení stanovené hypotézy práce. Samotný výzkum bude vycházet z principu kvalitativní obsahové analýzy, použitá metoda bude blíže charakterizována v úvodu této části.

1.3 Zhodnocení literatury

Literatura v německém prostředí se tématu olympijských her v Mnichově věnuje velmi obsáhle, včetně jeho různých aspektů a úhlů pohledu. Na druhé straně v českém prostředí je studií věnujících se této události velmi málo a těch, které na ní nahlízejí z pohledu politiky, je ještě méně. Motivací pro zpracování tohoto tématu byla také skutečnost, že se mu v českém prostředí nevěnuje žádná významnější kvalifikační práce. Pokud už existují práce zaměřené na olympijské hry v Mnichově, jsou jejich tématem buď samotné hry bez politického kontextu nebo atentát palestinských teroristů na izraelskou výpravu.⁶ Provázanosti politiky a olympijského sportu se ve své magisterské práci věnuje František Cipro,⁷ mnichovská olympiáda je zde však zpracována jen v několika kapitolách. Politické pozadí olympijských her v Mnichově bylo zpracováno v diplomové práci Adély Hedvičákové,⁸ německo-německé soupeření je zde však pojednáno pouze okrajově. V německém prostředí je téma zpracováno častěji, obsáhlou syntézu tématu německo-německého soupeření na olympijských hrách v Mnichově a před nimi nabízí ve své dizertační práci například Justus Johannes Meyer,⁹ ohlas tohoto soupeření v denním tisku však není součástí jeho zkoumání.

Jak již bylo uvedeno, v českém prostředí existuje pouze omezené množství literatury, která se věnuje události olympijských her v Mnichově v roce 1972. Navíc je na tuto událost nahlíženo většinou jako na dějiště palestinského atentátu na izraelskou výpravu, politické pozadí her je jen velmi okrajovým tématem. Často se jedná o

⁵ Podle Gareth S. Jowett a Victoria O'Donnell, *Propaganda and Persuasion* (Thousands Oaks: SAGE, 2006), 6.

⁶ Jedná se například o práci *XX. letní olympijské hry v Mnichově 1972 a jejich zobrazení v českém tisku* (Čtibor Jappel) nebo *Teroristický útok na olympijských hrách v Mnichově 1972* (Jan Brunner), žádná z nich ale není podrobněji zaměřena na politické soupeření NDR a SRN.

⁷ František Cipro, *Olympijské hry na pozadí mezinárodních vztahů ve 20. století*, Diplomová práce FSV UK (Praha, 2004).

⁸ Adéla Hedvičáková, *Politické pozadí XX. OH v Mnichově 1972*, Diplomová práce FTVS UK (Praha, 2008).

⁹ Justus Johannes Meyer, *Politische Spiele – Die deutsch-deutschen Auseinandersetzungen auf dem Weg zu den XX. Olympischen Sommerspielen 1972 und bei den Spielen in München*, Dissertation, Universität Hamburg (Universität Hamburg, 2010).

přeložené publikace, jednou z nich je titul *Mnichov. Jeden den v září* amerického autora Simona Reevea.¹⁰ Ten na celou událost nahlíží spíše z populárně naučného hlediska než z odborného, pro pochopení souvislostí palestinského atentátu je však kniha nepostradatelná. Z hlediska politického ovlivnění olympijských her jsou v českém prostředí jak v kvalifikačních pracích, tak v publikacích mnohem zevrubněji zpracovány bojkotované olympijské hry v Moskvě a v Los Angeles.

Analytická část práce vychází ze studia pramenů, konkrétně byly pro analýzu ohlasu politického soupeření na Mnichovské olympiádě využity deníky *Neues Deutschland* z NDR a *Berliner Morgenpost* ze SRN. V případě *Neues Deutschland* se jednalo o socialistický deník vydávaný Ústředním výborem vládnoucí Sjednocené socialistické strany Německa (SED). Byl nejdůležitějším zpravodajským médiem v NDR, jeho obsah tedy podléhal východoněmecké cenzuře a propagandě. *Berliner Morgenpost* vycházející v západním Berlíně byl a je jedním z deníků vydávaných mediálním koncernem Axela Springera. Oba deníky a kritérium jejich výběru budou blíže charakterizovány v kapitole věnující se samotné analýze.

Ke komparativní analýze pak byly využity další publikované prameny – projevy a prohlášení politických představitelů v denním tisku, případně zaznamenané v souborných publikacích. Velmi cenným zdrojem jsou dokumenty Politbyra, shromážděné v publikaci *Die Sportbeschlüsse des Politbüros*.¹¹ Pramenem pro konkrétní údaje k organizaci a průběhu her je také Oficiální zpráva organizačního výboru her 20. olympiády v Mnichově s názvem *Die Spiele*, vydaná ve třech svazcích ještě v roce 1972.¹²

V kategorii sekundární literatury se také jedná především o německojazyčné zdroje. Oficiálně se olympijským hrám v roce 1972 věnovala na straně Spolkové republiky Německo již zmíněná Oficiální zpráva organizačního výboru *Die Spiele*, na straně východního Německa nese oficiální publikace k těmto hrám název *Spiele der XX. Olympiade München 1972*.¹³ Přestože je z ní patrná ideologická zabarvenost typická pro

¹⁰ Simon Reeve, *Mnichov. Jeden den v září* (Praha: Argo, 2006).

¹¹ Hans Joachim Teichler, *Die Sportbeschlüsse des Politbüros. Eine Studie zum Verhältnis von SED und Sport mit einem Gesamtverzeichnis und einer Dokumentation ausgewählter Beschlüsse* (Köln: Sport und Buch Strauß, 2002).

¹² Přístupná online na webové stránce www.la84foundation.org, *Die Spiele. The official report of the Organizing Committee for the Games of the XXth Olympiad Munich 1972, Volume 1, The organization* (Mnichov: pro Sport, 1972), <http://www.la84foundation.org/6oic/OfficialReports/1972/1972s1pt1.pdf> (staženo 12. 4. 2013).

¹³ Gesellschaft zur Förderung des olympischen Gedankens in der Deutschen Demokratischen Republik, hrsg., *Spiele der XX. Olympiade München 1972* (Berlin: Sportverlag, 1973).

východoněmecké publikace a je tedy třeba k ní přistupovat obzvláště kriticky, je cenná jako autentický zdroj z druhé strany Berlínské zdi.¹⁴

V německém prostředí existuje velké množství publikací, které se věnují tématu mnichovských olympijských her, mnoho z nich je ale staršího data vydání nebo se zaměřuje na olympijské hry pouze jako na sportovní událost (například titul *Olympia München 1972. München, Kiel, Sapporo*)¹⁵. Monografie, která dokázala toto téma nejlépe zařadit do historicko-politického kontextu, pochází od britských autorů Kaye Schillera a Christophera Younga. Kniha *The 1972 Munich Olympics and the Making of Modern Germany*¹⁶ vydaná v roce 2010 se v jednotlivých kapitolách věnuje různým aspektům a úhlům pohledu na tuto událost – ať už jde o vyrovnání se s olympijskými hrami v Berlíně v roce 1936, názor protestující mládeže konce 60. let na hry v roce 1972 nebo právě německo-německé soupeření. I díky neněmeckým autorům a nejnovějším možnostem studia dokumentů dokáže tato publikace podat téma mnichovské olympiády velmi dobře obsahově zpracované a s potřebným odstupem. Cenným zdrojem je také třetí svazek kroniky letních olympijských her zpracovaný Volkerem Klugem.¹⁷ Ten nabízí vedle podrobných statistik veškerého sportovního soupeření i organizačních záležitostí také historicko-politické shrnutí kontextu olympijských her a v rozsáhlém poznámkovém aparátu mimo jiné i krátké životopisy olympijských účastníků a činovníků.

Kontextu německo-německého sportovního soupeření se věnuje katalog k výstavě *Wir gegen uns. Sport im geteilten Deutschland*,¹⁸ uvedené nadací *Haus der Geschichte der Bundesrepublik Deutschland* v roce 2010 v Bonnu, který je jednou z nejaktuálnějších publikací na toto téma. Součástí katalogu jsou vedle kapitol o vývoji sportu a jeho různých aspektech v obou státech také rozhovory s osobnostmi sportu a bohatá obrazová příloha. Přestože se nejedná o vyloženě odborný zdroj, o čemž svědčí i chybějící poznámkový aparát, pro základní přehled o tématu je nejvhodnější. Mnohem odborněji se pak tématu politizace sportu ve východním Německu věnuje Gunter Holzweißig ve své knize *Diplomatie im Trainingsanzug. Sport als politisches*

¹⁴ Například už v prvním odstavci se o olympijských hrách v Mnichově mluví jako o „triumfu socialistického sportu“. viz Ibid., 7.

¹⁵ Harry Valérien, *Olympia München 1972. München, Kiel, Sapporo* (München: Südwest-Verlag, 1982).

¹⁶ Kay Schiller a Chris Young, *The 1972 Munich Olympics and the Making of Modern Germany* (Berkeley: University Of California Press, 2010).

¹⁷ Volker Kluge, *Olympische Sommerspiele. Die Chronik, Band III* (Berlin: Sportverlag, 2000).

¹⁸ Anne Martin a Barbara Hammerschmitt, eds., *Wir gegen uns. Sport im geteilten Deutschland [Begleitbuch zur Ausstellung Wir gegen uns. Sport im geteilten Deutschland]* (Darmstadt: Primus-Verlag, 2009).

*Instrument der DDR in den innerdeutschen und internationalen Beziehungen.*¹⁹ Jedná se o velmi dopodrobna zpracovanou studii, která je jako zdroj uváděna i v mnoha jiných publikacích. Ačkoli olympijské hry v Mnichově nejsou jejím hlavním tématem, pro studium východoněmeckého politického přístupu ke sportu je zásadní. Ostatně označení „Diplomaté v tréninkovém úboru“ je také často uváděnou charakteristikou německých sportovců. U tohoto zdroje je však vzhledem k vydání ještě před znovusjednocením Německa patrná jeho neaktuálnost a také jistá neobjektivita.

¹⁹ Neobjektivita vyplývá z povahy zdroje – západoněmecký autor píše o východoněmeckém sportovním systému. Viz Gunter Holzweißig, *Diplomatie im Trainingsanzug: Sport als politisches Instrument der DDR in den innerdeutschen und internationalen Beziehungen* (München: Oldenbourg, 1981).

2. Vývoj německo-německého soupeření na olympijských hrách

2.1 Od společného německého týmu k vzájemné konfrontaci

Vrcholový sport se po druhé světové válce v obou částech Německa vyrovnával jak s praktickými překážkami, jakými byly například zničené sportovní haly a sportoviště, tak i s byrokratickými omezeními, vyplývajícími z pozice okupovaného území. V obou nově vzniklých německých státech si však sport získal velmi rychle důležitou pozici. Zejména Německá demokratická republika si brzy uvědomila potenciál sportu jako světového fenoménu a začala ho využívat jako politický instrument. Jejimi hlavními cíli bylo co možná nejrychleji a trvale etablovat stát na světovém sportovním poli jako plnoprávného člena světového společenství a prostřednictvím výher demonstrovat účinnost socialismu, především (jak stojí v usnesení *Německého tělovýchovného a sportovního svazu* z roku 1958): „nadřazenost našeho pořádku nad kapitalistickým systémem v Západním Německu“.²⁰

Už brzký poválečný vývoj předznamenal pozdější vztah politiky a sportu v obou státech. Zatímco v NDR měl sport otevřeně sloužit politice, vrcholní představitelé SRN se snažili alespoň formálně zachovat představu nezávislého sportu a vymezit se tak vůči dřívějšímu propagandistickému pojetí sportu během nacismu. Ve skutečnosti bylo ale i pro Západní Německo důležité prosadit nárok na samostatné zastoupení (*Alleinsvertretungsanspruch*) i ve sportovním prostředí. Podle této doktríny měla být SRN jediným zástupcem Německa pohybujícím se na mezinárodním poli, z pozice jediného nástupce Třetí říše měla zastupovat celé Německo, oficiální kontakty s režimem SED nebyly povoleny. I z důvodu omezení sportovních kontaktů mezi oběma německými státy se jejich soupeření odehrávalo především na mezinárodním podiu. Zejména na olympijských hrách, největším světovém sportovním svátku, se oba státy snažily přesvědčit světovou veřejnost, že právě ten jejich stát je lepší, úspěšnější, a že právě on by si zasloužil mezinárodní pozornost a uznání.

První olympijské hry po druhé světové válce se konaly v roce 1948 Londýně, Německo a Japonsko na ně však z důvodu rozpoutání války nebyly připuštěny. Po vzniku obou německých států v roce 1949 poprvé vyvstala otázka, kdo bude Německo

zastupovat na olympijských hrách v roce 1952. V roce 1949 vznikl v SRN Národní olympijský výbor (NOV) s dodatkem „pro Německo“, který byl v roce 1951 uznán Mezinárodním olympijským výborem (MOV). V roce 1951 také vznikl Národní olympijský výbor Německé demokratické republiky, jeho žádosti o uznání ale vyhověno nebylo.²¹ MOV se snažil o to, aby na olympijských hrách startovali sportovci obou německých států. Kvůli tomu probíhaly i kvalifikační soutěže, ale sportovci východního Německa v nich nebyli úspěšní.²² Na olympijských hrách v roce 1952 v Oslu a v Helsinkách tedy startovali pouze sportovci Spolkové republiky Německo a Sársko, disponujícího mezi lety 1950 a 1957 vlastním olympijským výborem.

V roce 1955 byl ze strany MOV provizorně uznán Národní olympijský výbor NDR. Následující rok byly na olympijské hry v Cortině d'Ampezzo a v Melbourne poprvé vyslány společné týmy složené ze sportovců obou německých států. Už od počátku se ve vytváření společného týmu projevovало politické soupeření, vedle sporů o vlajku, vzhled sportovního oblečení nebo tréninkové metody se soupeřilo zejména o převahu sportovců z jedné či z druhé země a s tím spojenou výraznější reprezentaci té které země v mezinárodním prostředí. Země, která měla ve společném týmu větší počet sportovců, měla také nárok na obsazení pozice vlajkonoše a šéfa mise.²³ Při vytváření týmu byla NDR v méně výhodné pozici, vrcholový sport zde byl teprve v počátcích. Pro letní olympijské hry v Melbourne bylo v týmu 148 sportovců z SRN a pouze 40 z NDR, přesto zde Německá demokratická republika získala své první zlato, a to zásluhou boxera Wolfganga Behrendta.²⁴

Příprava na olympijské hry v roce 1960 byla v německých státech ovlivněna tzv. sporem o vlajku. Ve snaze o emancipaci a uznání na mezinárodním poli podpořit státní suverenitu zavedla NDR v říjnu 1959 vlastní vlajku s kladivem, kružítkem a věncem. Tato vlajka měla být užívána na německých i mezinárodních soutěžích a podporovat tak státní suverenitu státu, který jinak v mezinárodním prostředí získával respekt jen obtížně. Proti používání východoněmecké vlajky logicky velmi protestovala SRN.

²⁰ Anne Martin a Barbara Hammerschmitt, eds., *Wir gegen uns. Sport im geteilten Deutschland* (Darmstadt: Primus-Verlag, 2009), 17.

²¹ Wolfgang Benz, ed., *Die Geschichte der Bundesrepublik Deutschland. Band 3, Gesellschaft* (Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch, 1989), 284.

²² Schiller, Young, *The 1972 Munich Olympics*, 160.

²³ Formování společného týmu a jeho působení na olympijských hrách v Melbourne se ve své diplomové práci blíže věnuje Ivana Veselková. Viz Ivana Veselková, *Společný tým NDR a SRN na olympijských hrách v Melbourne v roce 1956*, Diplomová práce FSV UK (Praha: 2012).

²⁴ Martin, Hammerschmitt, *Wir gegen uns*, 64. Ačkoli jako sportovec ještě nesledoval politické cíle, loajalitu státu později prokázal jako fotograf stranického deníku Neues Deutschland.

Spolková vláda zakázala vyvěšování vlajky na svém území a západoněmečtí sportovci nesměli startovat na soutěžích, kde byly používány symboly NDR. Pro olympijské hry byl spor o vlajku vyřešen kompromisní dohodou, ve Squaw Valley startoval společný německý tým poprvé pod nově vytvořenou olympijskou vlajkou, která kromě červeného, černého a zlatého pruhu obsahovala také bílé olympijské kruhy.²⁵

Stavbou Berlínské zdi v roce 1961 byly německo-německé kontakty utlumeny na minimum. V tomto období byl olympijský sport a vytváření společného týmu jednou z mála oblastí, kde německé státy dokázaly spolupracovat.²⁶ V roce 1964 nastal převrat ve složení společného týmu, na letní olympijské hry do Tokia bylo poprvé vysláno více sportovců z NDR než z SRN. Vedle východoněmecké vlajkonošky obsadila NDR i pozici šéfa mise, stal se jím šéf východoněmeckého sportu Manfred Ewald.²⁷ Převaha NDR byla dána na jedné straně sportovní orientací na týmové soutěže, ve kterých bylo možné v rámci jedné disciplíny získat více míst v olympijském týmu. Na druhé straně profitoval východoněmecký sport i z politických strategií. Pokud se například kvalifikační utkání o místa v olympijském týmu konala na území Německé demokratické republiky, rozhodovali je často rozhodčí ze spřátelených zemí východního bloku, kteří svými rozhodnutími nezřídka východoněmeckým sportovcům napomáhali.²⁸

2.2 Působení rozdělených týmů

Idea Mezinárodního olympijského výboru o překonání politického napětí mezi německými státy skrze olympijskou jednotu nebyla úspěšná – sportovci z obou států startovali sice ve společném týmu, dále se ale snažili vzájemně vymezit. V roce 1964 měli například při ZOH východoněmečtí sportovci kromě společného německého obleku také svetr s písmeny DDR, při LOH v témže roce byly týmy ubytovány v různých čtvrtích a netrénovaly nikdy společně.²⁹ Tento neúspěch byl jednou z příčin plnoprávného uznání východoněmeckého Národního olympijského výboru ze strany MOV. Toho bylo dosaženo na 63. zasedání MOV v Madridu v roce 1965 – NOV

²⁵ Holzweißig, *Diplomatie im Trainingsanzug*, 35, 36.

²⁶ Spolupráce se naopak nedařila v čistě německo-německých sportovních kontaktech, které byly po celá 60. léta na velmi nízké úrovni. Viz Benz, *Die Geschichte*, 284.

²⁷ Reinhold Andert, Manfred Ewald, *Manfred Ewald - ich war der Sport* (Berlin: Elefant Press, 1994), 167, 168.

²⁸ Konkrétně například rozhodnutí bulharského rozhodčího v boxerských zápasech před olympijskými hrami v roce 1964 v Tokiu. Viz „Tricks für den Chef“, *Der Spiegel*, 2. září 1964 (36/1964), 58, 60.

Německé demokratické republiky obdržel plnoprávné uznání pro teritorium „východního Německa“.³⁰ Toto rozhodnutí umožnilo start východoněmeckých sportovců na olympijských hrách s vlastním týmem, k jeho prvnímu startu došlo na olympijských hrách v roce 1968 v Grenoblu.³¹

MOV ještě pro tyto olympijské hry zachoval přechodné období a německé týmy startovaly pod společnou německou vlajkou a hymnou,³² to bylo ovšem poslední pojitko, které je spojovalo. NDR chtěla týmy důsledně oddělit, její hlavní motivací bylo zabránit kontaktům se západoněmeckými sportovci, a tím případným pokusům o útěk.³³ Jednou z kontroverzí olympijských her v Grenoblu byl německo-německý incident v sáňkařském korytu. Západoněmecké sáňkařky tehdy obvinily své východoněmecké kolegyně z nepovoleného nahřívání sanic za účelem zvýšení rychlosti. Po prošetření byly východoněmecké sáňkařky z olympijských her vyloučeny. Obvinění bylo ze strany východoněmecké propagandy označeno jako západoněmecké spiknutí, rozhodčí soutěže ovšem na svém rozhodnutí trval. Západoněmecké závodnice následně pro SRN získaly v soutěži sáňkařek stříbrnou a bronzovou medaili.³⁴

S rozdělením olympijského týmu v roce 1965 se NDR přestala soustředit na týmové soutěže, místo toho začala podporovat sportovní odvětví, ve kterých jeden sportovec mohl získat více medailí, jako například v plavání nebo lehké atletice. Své ovoce tato strategie přinesla již v roce 1968 na letních olympijských hrách v Mexiku, kde zaznamenala NDR velký sportovní úspěch, když se v pořadí států umístila na třetím místě za USA a SSSR.³⁵ Zimní olympijské hry v roce 1972 přinesly opět převahu východoněmeckých sportovců (NDR byla s celkovým počtem 14 medailí, z toho čtyř zlatých, na druhém místě v pořadí států, SRN získala na těchto hrách pět medailí). Vrcholový sport tak byl jediným odvětvím na mezinárodním poli, ve kterém se NDR podařilo Spolkovou republiku převýšit. I proto se východní Německo velmi svědomitě

²⁹ Martin, Hammerschmitt, *Wir gegen uns*, 65.

³⁰ Holzweißig, *Diplomatie im Trainingsanzug*, 38.

³¹ V západním Německu bylo rozhodnutí o uznání východoněmeckého NOV vnímáno jako velká porážka sportovní diplomacie. V reakci na tuto porážku se však okamžitě zintenzivnily plány na uspořádání olympijských her ve Spolkové republice Německo, které by zase znamenaly porážku pro východoněmecký režim. Procesu plánů a příprav bude věnována další kapitola této práce.

³² Od roku 1956 Beethovenova Óda na radost.

³³ Jeden takový úspěšný útěk totiž Německou demokratickou republiku poznamenal ještě před olympijskými hrami, do západního Německa uprchl závodník v severské kombinaci Ralph Pöhland. NDR se sice podařilo zabránit mu ve startu za SRN (MOV to zdůvodnil nemožností startovat v jednom roce za dva různé státy), dalšímu mezinárodnímu ponížení chtěla ovšem NDR rozhodně zabránit. Viz Martin, Hammerschmitt, *Wir gegen uns*, 92, 93.

³⁴ Martin, Hammerschmitt, *Wir gegen uns*, 66.

³⁵ Hermann Weber, *Dějiny NDR* (Praha: Lidové noviny, 2003), 206.

připravovalo na přelomový bod jejich soupeření, a to na olympijské hry v západoněmeckém Mnichově.

2.3 Myšlenka uspořádání olympijských her v Mnichově

O uspořádání olympijských her v Německu se mezi sportovními funkcionáři mluvílo už od počátku 60. let, tato myšlenka ale dlouho vypadala jako nereálná. Konkrétní impuls pro její realizaci dalo až plnoprávné uznání NOV Německé demokratické republiky Mezinárodním olympijským výborem. Před samotným rozhodováním o uznání či neuznání samostatného olympijského týmu NDR se zástupci obou států snažili přesvědčit členy MOV, aby hlasovali právě pro jejich zájmy.³⁶ Světoví funkcionáři byli ale více nakloněni myšlence oddělených týmů a v roce 1965 bylo v Madridu rozhodnuto o uznání samostatného východoněmeckého týmu. Na straně SRN panovalo zklamání, šéf západoněmeckého sportu Willi Daume se ale rozhodl okamžitě reagovat a prosadit plán, který měl do centra pozornosti dostat zase Spolkovou republiku – Olympijské hry v Německu.³⁷

Původní představa uspořádat hry v Berlíně, nejlépe v obou jeho částech, se ukázala nerealizovatelnou, volba tedy padla na bavorské hlavní město Mnichov. To mělo plnit i symbolický význam, jako bývalá bašta nacismu mělo sloužit jako důkaz vyrovnání se s nacistickou minulostí. V nepřítomnosti sportovních zařízení a infrastruktury viděl Daume dokonce výhodu před Mezinárodním olympijským výborem – ten měl ocenit moderní kvalitu a nové architektonické ztvárnění. Již 28. října 1965 seznámil Willi Daume se svým plánem mnichovského starostu Hanse Joachima Vogela.³⁸ Ten se po prvotním překvapení stal velmi záhy stejně nadšeným podporovatelem tohoto plánu, jakým byl Daume sám. Této dvojici se podařilo získat i

³⁶ NOV Německé demokratické republiky obdaroval Avery Brundage oslavným dílem s názvem *Čtyři dimenze Avery Brundage*, ve kterém byl předseda MOV oslavován jako schopný a rozhodný člověk na svém místě, navazující na tradice Řeků a de Coubertina. Zahanbit se nenechal ani NOV Spolkové republiky, který na Daumeho přesvědčovací kampaň za neuznání NDR jako člena MOV vydal 150 tisíc německých marek. Viz Schiller, Young, *The 1972 Munich Olympics*, 162, 163.

³⁷ Willi Daume byl nejvýznamnějším západoněmeckým sportovním funkcionářem po celé období rozděleného Německa. Jako prezident Národního olympijského výboru pro Německo (v letech 1961–1992) se stal duchovním otcem olympijských her v Mnichově. Jeho očekávanému zvolení předsedou Mezinárodního olympijského výboru v roce 1980 zabránil bojkot olympijských her v Moskvě ze strany SRN. Viz Peter Röthig a Robert Proll, eds., *Sportwissenschaftliches Lexikon* (Schorndorf: Hofmann, 2003), 124.

³⁸ V době olympijských her už Hans Joachim Vogel mnichovským starostou nebyl, na jejich průběhu se podílel jako člen organizační komise.

podporu Bavorska a Spolkové vlády a podání přihlášky ještě na konci roku 1965 tak nic nebránilo v cestě.

3. Olympijské hry 1972

3.1 Proces přidělení her Mnichovu

O pořadatelsví letních olympijských her v roce 1972 se rozhodovalo na zasedání MOV v Římě v roce 1966. Jednou z komplikací (vzhledem ke vztahu s Německou demokratickou republikou), které museli Daume s Vogelem na zasedání čelit, byl požadavek MOV na písemné potvrzení, že všechny týmy budou na olympijských hrách moci startovat s vlastními symboly a vlajkami. To bylo v době stále trvající Hallsteinovy doktríny a také vzhledem k přetrvávajícímu zklamání z uznání samostatného týmu NDR velmi složité. Kancléřský úřad zaslal jen dokument potvrzující nárok na výhradní zastoupení SRN, Daume s Vogelem proto použili jako požadovaný doklad jeden starší text ministerstva vnitra, ve kterém vynechali datum a přeložili ho do angličtiny.³⁹ Malá lest jim vyšla a Mnichov porazil své soupeře Madrid, Montreal a Detroit už ve druhém kole volby, ve kterém získal 31 hlasů – tedy dostačující nadpoloviční většinu.

O uspořádání a hladký průběh olympijských her se měla starat organizační komise (*Organisationskomitee der XX. Olympischen Spiele München 1972*) vytvořená v červenci 1966, jejímž předsedou se stal Willi Daume. Na financování her se měly rovným dílem podílet město Mnichov, spolková země Bavorsko a Spolková republika. K podpoře olympijských her byla navíc vytvořená loterie „Glückspirale“, vydávány pamětní mince a tematické série známek. Skutečnost, že se na financování her museli podílet a podíleli podnikatelé a široká veřejnost, nejen definitivně ukončila představy o nezávislosti sportu a olympijských her, ale také posílila povědomí a nadšení pro olympijské hry mezi obyvateli Západního Německa.⁴⁰ Šest let příprav proběhlo bez větších nezdarů a v srpnu 1972 mohly v Mnichově začít tamější první olympijské hry.

³⁹ „Münchens Olympia-Bewerbung. "Ein Wunder, dass wir die Spiele erhielten"“, Einestages. Zeitgeschichten auf Spiegel Online, http://einestages.spiegel.de/static/authoralbumbackground/966/_ein_wunder_dass_wir_die_spiele_erhielt_en.html (staženo 16. května 2013).

⁴⁰ Podle průzkumu zveřejněného v deníku Berliner Morgenpost podporovalo olympijské hry 80% obyvatel. Pouze v Bavorsku byla podpora kvůli vysokým finančním nákladům slabší. Viz „Viele Bayern „granteln“ über die Spiele. Mehrzahl der Deutschen findet sie trotz Kostenexplosion nicht zu teuer“, *Berliner Morgenpost*, 4. května 1972, 14.

3.2 Ideální představa Spolkové republiky Německo

„Radostné hry“ – tak si Willi Daume Mnichovské olympijské hry představoval. Sportovní svátek měl Spolkovou republiku Německo ukázat jako přátelskou, otevřenou, mírumilovnou a měl nahradit negativní vzpomínky světové veřejnosti na propagandistické olympijské hry v Berlíně v roce 1936. Tyto hry poprvé odhalily propojení politiky a sportu a možnost zneužití olympijského svátku k politickým účelům.⁴¹ Mnichovská olympiáda měla v přímém protikladu k olympijským hrám 1936 demonstrovat německé vyrovnání se s obdobím nacismu. Symbolickou roli v tomto ohledu mělo hrát dějiště olympiády – město Mnichov. Umístění olympijského areálu na plochu bývalého letiště v Oberwiesenu, kde před Mnichovskou konferencí v roce 1938 přistál britský ministerský předseda Dwight Chamberlain, mělo být důkazem německého překonání nacistické minulosti.⁴² Nedaleký koncentrační tábor v Dachau byl pak i dějištěm vzpomínkových akcí během olympijských her.

Jako pořadatelská země se Západní Německo muselo vyrovnat se sportovním uznáním Německé demokratické republiky a s povinností hrát hymnu a vyvěšovat vlajku socialistického státu. Toto bylo garantováno rozhodnutím spolkové vlády v prosinci 1968.⁴³ O permanentním napětí mezi německými státy před olympijskými hrami a během nich však nemohlo být pochyb.

Ve vztahu k NDR neměla Spolková republika ambice překonat ji ve sportovních výkonech, to proti „Sportwunderland DDR“ (země sportovních zázraků NDR) bylo nedosažitelné.⁴⁴ Západní Německo chtělo kvalitu svého systému a své společnosti dokázat prostřednictvím organizace téměř dokonalých her, na kterých se budou všichni návštěvníci cítit dobře. K příjemné atmosféře mělo přispívat i moderní architektonické a výtvarné ztvárnění. Mnichovská sportoviště se měla odlišit od monumentality berlínské olympiády a navázat spíše na tradice tvorby Bauhausu. Barevným motivem olympijských her bylo spektrum duhy, samotná umělá duha byla součástí závěrečného

⁴¹ Alfred Erich Senn, *Power, politics, and the olympic games* (Champaign: Human Kinetics, 1999), 3.

⁴² „Anfänge (Vorgeschichte und Organisation der Spiele)“, *Die Spiele der XX. Olympiade München*, <http://olympia72.de/anfaenge3.html> (staženo 5. 5. 2013).

⁴³ Na zasedání Mezinárodního olympijského výboru v Mexiku v roce 1968 se ještě princ Jiří Hannoverský pokusil prosadit návrh o nepoužívání státních symbolů při medailových ceremoniálech olympijských her. Pro návrh sice hlasovala většina přítomných, požadované dvě třetiny hlasů však nezískal a státní hymny a vlajky byly při ceremoniálech zachovány. Viz „Extracts from the MINUTES of the 67th Session of the INTERNATIONAL OLYMPIC COMMITTEE. Mexico City, 7th-11th October 1968“, *Olympic Review* 15, prosinec 1968, 595.

⁴⁴ NDR je takto označena například v katalogu k výstavě *Wir gegen uns. Sport im geteilten Deutschland*. Viz Martin, Hammerschmitt, *Wir gegen uns*, 17.

ceremoniálu.⁴⁵ Slogany „Olympiáda v přírodě, olympiáda krátkých cest“ upozorňují na otevřenou atmosféru her a blízkost, která měla panovat i mezi sportovci světových národů.⁴⁶

Hry tedy původně neměly být megalomanské, na žádné z předchozích olympiád však náklady nebyly vyšší než právě v Mnichově. Za každou cenu měl být prezentován pozitivní obraz SRN a Mnichova, proto se například organizátoři snažili zamezit zvyšování cen v dějišti olympijských her, které by mohlo odradit zahraniční hosty.⁴⁷ Hry také měly být divácky přívětivé, olympijští návštěvníci neměli být ničím rušeni, a to ani přítomností policie. Ta sice dohlížela na sportovištích i v olympijské vesnici, ale byla vybavena pouze vysílačkami, nikoli zbraněmi. V osudnou noc 5. září, kdy do olympijské vesnice vnikli palestínští teroristé, se však ukázalo, že představa dostatečných bezpečnostních opatření byla falešná. (viz kapitola 3.4.1 Palestinský atentát)

Ačkoli Spolková republika oficiálně deklarovala nezávislost sportu na politice, olympijské hry se staly pro politické představitele vítanou příležitostí k promluvě k veřejnosti a vyjádření svého uznání a podpory olympijským pořadatelům a sportovcům. Cíl SRN na olympijských hrách shrnul ministr vnitra Hans-Dietrich Genscher: *„Naše země potřebuje přátele na celém světě. Stěží by se naskytl lepší příležitost, získat takové přátele, než tato světová oslava mládí. Současně nabízí pořadatelství olympijských her 1972 příležitost ukázat světu obraz současného moderního Německa.“*⁴⁸

3.3 Ideální představa Německé demokratické republiky

Podle Schillera a Younga se Německá demokratická republika na hrách v Mnichově soustředila na dva cíle: „Vybudovat a podpořit svůj vlastní statut a zabránit Spolkové republice, aby udělala totéž.“⁴⁹ To by však nebylo možné bez rovnoprávného postavení východního Německa v mezinárodním prostředí. Základem pro uznání Německé demokratické republiky světovým společenstvím bylo již zmíněné plnoprávné uznání Národního olympijského výboru NDR, které umožnilo start samostatného

⁴⁵ „Anfänge (Vorgeschichte und Organisation der Spiele)“, Die Spiele der XX. Olympiade München, <http://olympia72.de/anfaenge4.html> (staženo 16. 5. 2013).

⁴⁶ „Olympia im Grünen, Olympia der kurzen Wege“ Viz Kluge, *Olympische Sommerspiele*, 216.

⁴⁷ „Der „Olympia-Nepp“ wirft seine Schatten voraus“, *Berliner Morgenpost*, 19. července 1972, 16.

⁴⁸ Citováno v „Wünsche für das olympische Jahr“, *Berliner Morgenpost*, 1. ledna 1972, 43.

východoněmeckého týmu s vlastní vlajkou a hymnou. Obraz Německé demokratické republiky jako úspěšného státu a společenského systému měl pak být podpořen vynikajícími medailovými výsledky. Dlouhodobá státní podpora sportu měla vyvrcholit právě ziskem co nejvyššího počtu medailí v Mnichově, ke kterému měla přispět i orientace na individuální sporty, v nichž může jeden sportovec získat více medailí (hlavně plavání a lehká atletika). Očekávané sbírání medailí a překonávání západoněmeckých výkonů mělo probíhat pod heslem „porazit třídního nepřítele na vlastním území“.⁵⁰

Konkrétní cíle východoněmeckého týmu byly stanoveny v dokumentech politbyra. Hlavním úkolem Německé demokratické republiky bylo potvrdit třetí pozici v pořadí zemí, vybojovanou na olympijských hrách v Mexiku, a především opět obsadit pozici před Spolkovou republikou.⁵¹ Za naplnění stanovených úkolů byl zodpovědný šéf východoněmeckého sportu Manfred Ewald.⁵² K porážce Spolkové republiky nejen na poli sportovním, ale i politickém, měla přispět státní propaganda. Už v roce 1969 byla vytvořena „Stranická komise pro politicko-ideologickou přípravu olympijských her 1972 v Mnichově“.⁵³ Ta byla pověřena dosažením následujících zahraničně-politických cílů: „Rozbití nároku na výhradní zastoupení, odhalení agresivní a revanšistické politiky západoněmeckého imperialismu, vytvoření mezinárodních vztahů k NDR Západním Německem, posílení jednoty a soudržnosti socialistických zemí, provedení evropské bezpečnostní konference.“⁵⁴ Podobné úkoly stanovilo Politbyro také východoněmeckým médiím.⁵⁵

Německá demokratická republika využívala k napadání Spolkové republiky hlavně vzpomínku na „Hitlerovy“ olympijské hry v Berlíně v roce 1936. Heslem „Ist 2

⁴⁹ Schiller, Young, *The 1972 Munich Olympics*, 175.

⁵⁰ „Schlagt den Klassenfeind auf eigenem Boden“, viz Walter Gloede, *Sport, die unbekannt GröÙe im politischen Spiel* (München: Goldmann Sachbuch Verlag, 1980), 209.

⁵¹ Úkoly stanovené politbyrem v dokumentu „Weitere Entwicklung des Leistungssports bis zu den Olympischen Spielen 1972“ (18. 11. 1970). Viz Teichler, *Die Sportbeschlüsse des Politbüros*, 590.

⁵² Jako prezident Německého tělovýchovného a sportovního svazu (Deutscher Turn- und Sportbund) a od roku 1973 prezident NOV Německé demokratické republiky byl Manfred Ewald pro východoněmecký sport ještě důležitější osobností než Willi Daume pro západoněmecký sport. Jeho postavení je vyjádřeno i v názvu knihy rozhovorů z roku 1994 – Já jsem byl sport. Viz Andert, Ewald, *Manfred Ewald - ich war der Sport*, 243.

⁵³ Parteikommission zur politisch-ideologischen Vorbereitung der Olympischen Spiele 1972 in München

⁵⁴ Dokument „Politisch-ideologische Arbeit zur Vorbereitung der olympischen Spiele 1972 in München“ (29. 4. 1970) Viz Teichler, *Die Sportbeschlüsse des Politbüros*, 581.

⁵⁵ Konkrétně například „hodnotit úspěchy „socialistických sportovců“ jako úspěchy „socialistického společenství států“, západoněmecký tým označovat jako BRD/Westberlin, (...) obzvláště komentovat první suverénní a rovnoprávné vystoupení NDR na letních olympijských hrách“. Dokument „Anweisungen für die Medien anlässlich der Olympischen Sommerspiele 1972“ (19. 6. 1972). Viz Teichler, *Die Sportbeschlüsse des Politbüros*, 615.

Mal 36 gleich 72?“ (Je 2 krát 36 rovno 72?),⁵⁶ které se objevovalo ve východoněmeckých denících, se snažila vytvořit dojem, že od olympijských her v Mnichově lze očekávat podobné ideologické představení jako v Berlíně. Upomínala také na přetrvávající vazby západoněmeckého sportu k nacistické minulosti a přítomnost tehdejších funkcionářů v současném západoněmeckém sportu.⁵⁷ Nacistická minulost Německa byla i jedním z argumentů pro zvažovanou neúčast NDR na mnichovských olympijských hrách, nakonec ale převážila možnost využít olympiády k vlastní prezentaci socialistického systému.

3.4 Působení na olympijských hrách, úspěchy a neúspěchy obou států

Začátek olympijských her znamenal famózní úspěch pro Spolkovou republiku – povedená zahajovací slavnost si pro svoji barevnost a příjemnou atmosféru vysloužila mnoho pozitivních komentářů mezi světovou veřejností.⁵⁸ Samotné sportovní klání pak přineslo úspěch zase Německé demokratické republice, která hned druhý soutěžní den započala očekávané sbírání medailí. Spolková republika Německo si na svoji první medaili musela počkat o něco déle, její sportovní neúspěchy vyjádřil mnichovský deník *Abendzeitung* na první straně nadpisem „*Die andere siegen, wir bleiben heiter*“ (Ostatní vyhrávají, my zůstáváme radostní).⁵⁹ Později však i závodníci Spolkové republiky dosáhli několika dobrých umístění a ze sportovního pohledu lze tedy olympijské hry pro SRN označit jako úspěšné. V celkovém medailovém skóre obsadila Německá demokratická republika se 66 medailemi třetí místo (stejně jako v Mexiku 1968), Spolková republika získala celkem 40 medailí a umístila se o příčku níže.⁶⁰

Samotné politické spory německých států proběhly převážně už před olympijskými hrami (například již zmíněná propagandistická kampaň NDR upozorňující na západoněmeckou provázanost s nacistickou minulostí). V průběhu olympijských her byl největším vzájemným incidentem protest Německé demokratické

⁵⁶ Martin, Hammerschmitt, *Wir gegen uns*, 68.

⁵⁷ Členem NSDAP a Hitlerjugend byl ale i Manfred Ewald. Viz Andert, Manfred Ewald, *Manfred Ewald - ich war der Sport*, 17, 18.

⁵⁸ „Münchens legendäre Sternstunde (Die Eröffnungsfeier). "Ein grandioses Schauspiel": Internationale Kommentare“, Die Spiele der XX. Olympiade München, <http://olympia72.de/eroeffnungsfeier5.html> (staženo 16. května 2013).

⁵⁹ Citováno v „Des ist, wie wenn's d' Mauer dabei hätten“, *Der Spiegel*, 4. září 1972 (37/1972), 28.

⁶⁰ „Gold, Silber, Bronze (Die Olympia-Statistik)“, Die Spiele der XX. Olympiade München, <http://olympia72.de/medaillenspiegel.html> (staženo 16. května 1972).

republiky proti vydání a distribuci olympijské brožury *Deutsche Mosaik*, která podle Manfreda Ewalda obsahovala diskriminace a pomluy účastnických zemí, zejména NDR a SSSR.⁶¹ Protest sice Spolková republika označila za neopodstatněný, bylo mu ale vyhověno a distribuce knihy zastavena.

Počátek sedmdesátých let byl v rozděleném Německu obdobím jednání o Rámcové smlouvě mezi Spolkovou republikou Německo a Německou demokratickou republikou.⁶² Očekávání, že německé olympijské hry přispějí k uvolnění vztahů a postupu v jednání však naplněn nebyl. V době konání olympijských her sice proběhla v Bonnu další schůzka státního tajemníka NDR Michaela Kohla a státního tajemníka SRN Egon Bahra, samotná smlouva ale byla podepsána až 21. prosince 1972.⁶³

Politikou nebylo ovlivněno jen soupeření německých států, ale i mnoho dalších událostí a incidentů na olympijských hrách. Ještě před začátkem sportovního svátku byl Mezinárodní olympijský výbor nucen rozhodnout o účasti či neúčasti týmu africké Rhodesie.⁶⁴ Té byla účast přislíbena při splnění určitých podmínek už v roce 1971 a její tým i přes určité problémy do Mnichova přicestoval. Proti účasti této bývalé britské kolonie se však zvedla vlna protestu afrických států, které dokonce hrozily bojkotem her. Předseda MOV Avery Brundage byl zastáncem účasti Rhodesie, po dlouhých jednáních však ustoupil požadavkům afrických států a tým Rhodesie musel z Mnichova odcestovat.⁶⁵ Tato událost znamenala pro olympijské pořadatele první stín na představě svobodných, nezávislých a apolitických her. Pozornost také vzbudilo kontroverzní prohlášení severokorejského střelce Ho Jun Li. Ten po svém vítězství uvedl, že podle pokynů ministerského předsedy střílel jako na „nepřítele na frontě“.⁶⁶ Oba tyto incidenty však působí až malicherně ve srovnání se způsobem, jakým zneužili olympijské hry k pokusu o prosazení svých politických cílů palestinští teroristé.

⁶¹ Gesellschaft zur Förderung des olympischen Gedankens in der Deutschen Demokratischen Republik, *Spiele der XX. Olympiade*, 18.

⁶² Zkráceně *Grundlagenvertrag*, celým názvem *Vertrag über die Grundlagen der Beziehungen zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Deutschen Demokratischen Republik*.

⁶³ Müller, *Dějiny Německa*, 406, 407.

⁶⁴ Britské kolonii Rhodesii (dnešní Zimbabwe), která v roce 1965 jednostranně vyhlásila nezávislost, bylo rozhodnutím MOV z roku 1971 povoleno startovat v Mnichově pod britskou vlajkou a s britskou hymnou. Proti startu státu, který je stále oficiálně pod koloniální správou, se však postavily ostatní africké státy, které oficiálně argumentovaly její údajnou rasistickou politikou při obsazování olympijského týmu (přestože nominováni byli jak bílí, tak černošští sportovci). Viz Volker Kluge, *Olympische Sommerspiele*, 221, 222.

⁶⁵ MOV zdůvodnil vyloučení Rhodesie tím, že jejich pasy byly v nepořádku. Viz Senn, *Power, politics, and the olympic games*, 149.

⁶⁶ „Wurde Li falsch verstanden? Nordkoreanischer Schütze überraschte“, *Berliner Morgenpost*, 29. srpna 1972, 13.

3.4.1 Palestinský atentát

V noci na 5. září 1972 vnikla do olympijské vesnice skupina palestinských ozbrojenců z organizace Černé září. Obsadila dům, ve kterém byl ubytován izraelský tým a zajala izraelské sportovce jako rukojmí, dva z nich byli po potyčkách s teroristy ještě v olympijské vesnici zavražděni. Hlavním požadavkem útočníků bylo propuštění asi 200 Palestinců vězněných v Izraeli, na to však tamní vláda nepřistoupila. Po dlouhých jednáních si únosci vymohli příslib leteckého přesunu a byli i s rukojmími dopraveni vrtulníky na letiště v nedalekém Fürstenfeldbrucku. Tam však nepovedený zásah západoněmeckých bezpečnostních složek znamenal smrt všech rukojmích, většiny únosců a jednoho mnichovského policisty. Kvůli nepravdivým informacím západoněmeckých médií byla situace pozůstalých obětí ještě tragičtější, neboť podle prvních zpráv byl zásah úspěšný a všichni rukojmí přežili. Ráno 6. září však byl oznámen skutečný výsledek zásahové akce. Tato tragédie se stala navždy negativním symbolem olympijských her v Mnichově, a dala zapomenout na veškerou přátelskou a radostnou atmosféru her.⁶⁷ Palestinský čin se okamžitě stal předmětem kritiky světových politiků a médií – ta mířila i na Spolkovou republiku za selhání bezpečnostních opatření a neschopnost přijmout za tragédii odpovědnost. Pro Německou demokratickou republiku byl atentát příležitostí k dalšímu propagandistickému napadání SRN – blíže je toto téma zpracováno v rámci analýzy deníku *Neues Deutschland*.

3.4.2 Hodnocení úspěšnosti německých států na olympijských hrách

V celkovém hodnocení byly hry úspěšné hlavně pro východní Němce, kteří splnili stanovený cíl zisku medailí a umístění v hodnocení států. Tento úspěch byl východoněmeckými politiky a funkcionáři interpretován jako důkaz kvality vlastního socialistického systému. Manfred Ewald shrnul v hodnocení olympijských her pro politbyro působení týmu v Mnichově následujícím způsobem:

„První, suverénní vystoupení týmu NDR na letních olympijských hrách znamenalo díky vynikajícím sportovním úspěchům a jasnému politicko-morálnímu

⁶⁷ Podrobně o okolnostech Palestinského atentátu a následné izraelské odvetě píše Simon Reeve v knize *Mnichov. Jeden den v září*. Viz Simon Reeve, *Mnichov. Jeden den v září* (Praha: Argo, 2006).

vystupování významný sportovní a politický úspěch a bylo důstojným přispěním k posílení mezinárodní prestiže NDR, k posílení našeho socialistického státu. V boji s týmem SRN byla jednoznačně prokázána nadřazenost vrcholového sportu socialistické NDR.⁶⁸

Splnění stanoveného plánu bylo bezpochyby důležité ve snaze posílit popularitu socialistického systému u vlastního obyvatelstva, posílení prestiže socialistického státu mezi světovou veřejností je však spíše nenaplněným přáním vlády a strany. NDR sice všem dokázala kvalitu sportovního systému a dostala svému označení „Sportwunderland DDR“, samotnému východoněmeckému politickému a společenskému systému se však dostalo sympatií opět pouze od zemí východního bloku. Pro ostatní státy zůstával pohled na socialistické zřízení v NDR stále problematický, a to i kvůli rétorickému napadání Spolkové republiky a jejího pořadatelství olympijských her.

Pro Spolkovou republiku se zdály být olympijské hry od prvních dnů jasným úspěchem ve snaze představit světu moderní a nové Německo, schopné zorganizovat jedny z nejúspěšnějších a nejprátelštějších her vůbec. Přestože na kvalitní organizaci „dokonalých“ olympijských her bylo vynaloženo velké úsilí, kvůli tragické události na letišti ve Fürstenfeldbrucku se o úspěšné prezentaci Spolkové republiky před světovou veřejností hovořit nedalo. Naopak, kritické hlasy upozorňující na skutečnost, že po třiceti letech v Německu znovu umírají Židé, připomněly nacistickou minulost, na kterou chtěla Spolková republika nechat zapomenout. Palestinský atentát odhalil tragické nedostatky v bezpečnostním zajištění her a vytvořil věčný stín na jinak skutečně povedené a dobře zvládnuté organizaci olympijských her. Slovy hlasatele při závěrečné slavnosti: „Die Spiele haben heiter begonnen – sie enden ernst.“ – „Hry začaly radostně – končí vážně.“⁶⁹

Pouze negativně však olympijské hry z pohledu Spolkové republiky Německo hodnotit nelze. Přátelská atmosféra, která v Mnichově panovala od prvních dnů, umožnila pokračování her a podpořila tvrzení Avery Brundage, že „olympijská myšlenka je silnější než teror a násilí“.⁷⁰ Féroví a nadšení diváci se zasloužili o vytvoření příjemného prostředí a dokázali se radovat z výkonů všech sportovců, nejen

⁶⁸ Dokument „Vorläufige Einschätzung der XX. Olympischen Sommerspiele 1972“ (13. 9. 1972). Viz Teichler, *Die Sportbeschlüsse des Politbüros*, 623.

⁶⁹ Slova Joachima Fursbergera. Viz „Abschied unter dem Regenbogen (Die Schlussfeier)“, Die Spiele der XX. Olympiade München, <http://olympia72.de/schlussfeier2.html> (staženo 6. 5. 2013).

⁷⁰ Gloede, *Sport, die unbekannte Größe im politischen Spiel*, 401.

těch z vlastního státu. Mezinárodní olympijský výbor dokonce udělil mnichovskému publiku za jeho férové vystupování během olympijských her nejvyšší ocenění, tzv. Cup Olympique.⁷¹

⁷¹ „Abschied unter dem Regenbogen (Die Schlussfeier)“, Die Spiele der XX. Olympiade München, <http://olympia72.de/schlussfeier2.html> (staženo 6. 5. 2013).

4. Analýza denního tisku

4.1 Charakteristika vybraných deníků

Pro analýzu soudobého denního tisku zaměřenou na ohlas politického soupeření Spolkové republiky Německo a Německé demokratické republiky na letních olympijských hrách v Mnichově 1972 byly vybrány berlínské deníky Neues Deutschland a Berliner Morgenpost. Zatímco na straně Německé demokratické republiky byla volba denního tisku jasná (postavení Neues Deutschland v NDR bylo dominantní, stranický tisk), ze západoněmecké strany bylo i díky větší rozmanitosti médií zvažováno více možností. Předmětem analýzy se nestaly mnichovské deníky (například Süddeutsche Zeitung), jako médiím z centra dění by jim pravděpodobně scházely odtažitý, věcnější pohled. Ve výběru sehrálo roli symbolické postavení města Berlína – kvůli blízkosti hranice se zde na malém prostoru střetávaly oba politické systémy, a německo-německé napětí bylo patrné i v denním tisku. Důležitou roli hrál Berlín i v německo-německých sportovních vztazích. Na základě takzvané *Drei-Staaten-Theorie* prosazované hlavně Sovětským svazem zejména v šedesátých letech byl západní Berlín pojmán jako samostatná politická jednotka, nikoli jako součást Spolkové republiky.⁷² Konkrétně to například znamenalo, že byla Německou demokratickou republikou i dalšími socialistickými státy bojkotována mistrovství pořádaná v Západním Berlíně.⁷³ Proto byl k analýze vybrán jeden z berlínských deníků, konkrétně Berliner Morgenpost, který zde v tehdejší době vycházel ve druhém největším nákladu (největší deník B.Z. byl kvůli svému bulvárnímu zaměření pro analýzu nevhodný) a oslovoval tedy velké množství čtenářů.

Berliner Morgenpost je nejstarším stále vydávaným berlínským deníkem (založen v roce 1898).⁷⁴ Od roku 1956 se stal součástí největšího německého novinového vydavatelství Axel Springer Verlag, které v sedmdesátých letech disponovalo více než čtvrtinovým podílem na trhu s deníky.⁷⁵ Berliner Morgenpost sám sebe označoval jako „nezávislý, nadstranický“ deník a jeho zpravodajství skutečně bylo

⁷² Gloede, *Sport, die unbekannte Größe im politischen Spiel*, 163.

⁷³ Naposledy před olympijskými hrami se rumunští boxeři odmítli zúčastnit turnaje v západním Berlíně. Viz „Verstoß der Rumänen“, *Berliner Morgenpost*, 4. července 1972, 1.

⁷⁴ Gerhard Fisher, „100 Jahre Berliner Morgenpost“, *Geschichte und Geschichten*, <http://www.luise-berlin.de/bms/bmstext/9809gesa.htm> (staženo 16. května, 1972).

⁷⁵ Heinz Pürer a Johannes Raabe, *Presse in Deutschland* (Konstanz: UVK Verlagsgesellschaft, 2007), 124.

rozmanité, neseriózní a bulvární prvky byly však také přítomny na jeho stránkách, stejně jako množství reklamy. Dvacetistránkové číslo vycházelo každý den kromě pondělí (o víkendu s rozsáhlou přílohou) v nákladu asi 200 tisíc výtisků.⁷⁶

Neues Deutschland byl východoněmecký zpravodajský orgán ústředního výboru SED. Zpravodajství tohoto druhého největšího východoněmeckého deníku s nákladem asi milion výtisků podléhalo přísně nařízením a kontrole vládnoucí strany.⁷⁷ Většinu osmistranného vydání tvořily zprávy z politiky (včetně oficiálních projevů a vyjádření strany) a hospodářství, sport dostával prostor většinou na jedné straně. První strana nesla nad názvem heslo: „Proletáři všech zemí, spojte se“.

4.2 Použitá metoda

Záměrem analýzy denního tisku je zjistit, jaký byl ohlas politického soupeření německých týmů na mnichovských olympijských hrách. Měla by ukázat, jaká témata byla pro tisk důležitá, jakým způsobem bylo o soupeření na olympijských hrách informováno a jaký obraz jednoho či druhého státu byl v denících pro jejich čtenáře vytvářen.

Analýza tisku byla zpracována kvalitativním způsobem, vycházela z principu metody kvalitativní obsahové analýzy. V publikaci Margrit Schreierové *Qualitative Content Analysis in Practice* je kvalitativní obsahová analýza definována jako „metoda pro systematické popsání významu kvalitativního materiálu. Je vytvořena roztríděním jednotlivých sdělení z materiálu do kategorií kódovacího rámce.“⁷⁸ Na rozdíl od kvantitativního výzkumu, který prostřednictvím statistických procedur zkoumá hlavně četnost jednotlivých výrazů a sdělení v materiálu, soustředí se kvalitativní obsahová analýza na samotný obsah celého textu a jednotlivých sdělení, jejichž význam následně interpretuje. Konkrétně tato analýza zpracovává materiál prostřednictvím kódování jednotek – články, odstavce nebo části textu jsou redukovány na klíčové výrazy nebo krátká spojení – a jejich následným kategorizováním. Výsledkem analýzy je pak

⁷⁶ Viz „Dick unterstrichen“, SPIEGEL ONLINE, <http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-56614710.html> (staženo 21.11.2012).

⁷⁷ Největším deníkem v NDR byl Junge Welt s nákladem více než 1,3 milionu výtisků. Viz Pürer, Raabe, *Presse in Deutschland*, 190, 194.

⁷⁸ „QCA is a method for systematically describing the meaning of qualitative material. It is done by classifying material as instances of the categories of a coding frame.“ Viz Margrit Schreier, *Qualitative Content Analysis in Practice* (London: SAGE, 2012), 1.

interpretace jednotlivých obsahů sdělení v daném kontextu a na základě stanovené výzkumné otázky.

Předstupněm analýzy deníků *Berliner Morgenpost* a *Neues Deutschland* bylo redukování všech článků týkajících se olympijských her ve sledovaném období (od 1. května do 31. října 1972) pouze na ty články, které se věnovaly nebo se nějakým způsobem dotýkaly soupeření obou zemí, případně komentovaly politické působení té které země na olympijských hrách. V úvahu tak například nebyly brány články věnující se čistě sportovním výsledkům vlastního státu nebo rozhodnutím Mezinárodního výboru o úpravě pravidel, pokud se tato netýkala soupeření německých států.

Cílem výsledné analýzy bylo postihnout obsahy sdělení a poselství, které se oba deníky snaží svým čtenářům předat. Obsah zkoumaných článků byl redukován právě na taková sdělení (sousloví či větu) a ta byla následně uspořádána do kategorií, které sdělení tematicky shrnují. Výsledkem analýzy je soubor nejdůležitějších sdělení (8 v deníku *Berliner Morgenpost*, 6 v *Neues Deutschland*), která se v denících objevovala nejčastěji a byla jim věnována největší pozornost. Jednotlivé obsahy sdělení jsou pak opatřeny vysvětlujícími komentáři, ve kterých je popsáno a interpretováno, jakým způsobem bylo dané sdělení čtenáři podáno, v jakém kontextu se v deníku objevuje a na jaké aspekty je kladen zvláštní důraz.

4.3 Výsledné analýzy

4.3.1 Analýza *Berliner Morgenpost*

Ve sledovaném období od května do října 1972 bylo téma olympijských her pro *Berliner Morgenpost* jedním z nejvýznamnějších. Už od května se denně objevovala alespoň malá zmínka o olympiádě, s blížícím se zahájením zpravodajství ještě několikanásobně narůstalo. Neomezovalo se ale zdaleka jen na sport, *Berliner Morgenpost* věnoval mnoho prostoru i organizaci, politice, doprovodnému programu a dalším aspektům olympijských her. K tématům článků patřilo i množství všedních, občas až bulvárních drobností ze života olympioniků. Olympijské hry také vytvořily prostor pro reklamu a komerční prezentaci.⁷⁹

⁷⁹ Jako příklad může sloužit reklama na whisky Ballantine's. „Ballantine's Scotch Whisky begrüßt alle Teilnehmer der XX. Olympiade München.“, *Berliner Morgenpost*, 27. srpna 1972, 28.

Předmětem analýzy bylo celkem 296 článků a komentářů deníku *Berliner Morgenpost*, jejichž tématem nebo podtématem bylo politické soupeření obou německých států na mnichovských olympijských hrách.⁸⁰ Převážná většina těchto zkoumaných článků byla publikována v rubrice *Sport*, pozornost ale byla tématu věnována také v jiných rubrikách (*Aktuality*, *Televize*, *Přes celý svět*), v komentářích na druhé straně věnované politice a velmi často také na titulní straně deníku. Německá demokratická republika je téměř ve všech článcích označována jako „DDR“ nebo *Zone*,⁸¹ aby bylo jasné, že i když na olympijských hrách disponuje vlastním rovnocenným týmem, jako stát stále není Spolkovou republikou uznána.⁸² Články redakce mají jak informativní, tak kritickou povahu, ostřejší kritika se pak objevuje v komentářích redaktorů i čtenářů. Analýzou deníku byla určena nejdůležitější sdělení, která chce *Berliner Morgenpost* svým čtenářům předat. Následující obsahy se ve zkoumaných článcích objevovaly nejčastěji a nejintenzivněji.

Politizace sportu v NDR

Neoddělitelnost sportu a politiky v Německé demokratické republice byla jedním z nejčastějších témat v *Berliner Morgenpost*. Již před olympijskými hrami se objevovaly obavy, že je NDR bude chtít využít k vlastní politické reprezentaci a že první vystoupení s vlastní vlajkou a hymnou v zemi, která je neuznává, zneužije k propagandistickým účelům.⁸³ Za to si NDR vysloužila ostré výčitky zejména v komentářích *Berliner Morgenpost*, ve kterých je označována jako ničitel olympijské myšlenky, totalitní stát a „hrobník národa“.⁸⁴ Kriticky byla hodnocena také skutečnost, že východoněmecké medaile byly na olympijských hrách oslavovány, jako by jich dosáhli funkcionáři, a ne sportovci NDR.⁸⁵

Politická vyjádření jsou také často citována z deníku *Neues Deutschland*. V těchto projevech východoněmečtí aktéři nikdy neopomenou zmínit rovnoprávnou účast týmu a olympijskou myšlenku, sportovci také děkují státu a straně. *Berliner*

⁸⁰ Vyšší počet zkoumaných článků byl dán jednak větším rozsahem deníku (zpravidla 20 stran ve srovnání s osmi stranami *Neues Deutschland*), ale také faktem, že *Berliner Morgenpost* vycházel v pořadatelské zemi olympijských her.

⁸¹ S jedinou výjimkou, v článku „*Abstände zur DDR waren äußerst knapp*“ z 1. září je název DDR uveden třikrát bez uvozovek, ale dle mého názoru se jedná pouze o chybu autora, v dalších článcích se to již neopakovalo. Viz „*Abstände zur DDR waren äußerst knapp*“, *Berliner Morgenpost*, 1. září 1972, 18.

⁸² Německá demokratická republika je tak označována i v jiných západoněmeckých denících, například v *Hamburger Abendblatt*. Viz *Hamburger Abendblatt*, 30. srpna 1972, 1.

⁸³ Rudolf Stiege, „*Andere träumen anders*“, *Berliner Morgenpost*, 24. srpna 1972, 2.

⁸⁴ Rudolf Stiege, „*Der Mißbrauch der Spiele*“, *Berliner Morgenpost*, 22. srpna 1972, 2.

⁸⁵ „*Noch einmal die Jagd auf Gold*“, *Berliner Morgenpost*, 10. září 1972, 62.

Morgenpost k těmto prohlášením záměrně nezaujímá žádný postoj, vyjádření jsou tak jasná, že si čtenář udělá očekávaný názor sám. Zajímavý z tohoto pohledu je například článek *SED prikazuje: Porazit nepřítel na závodní dráze* s podtitulem „*Radostné hry*“ – *ne pro Němce*.⁸⁶ Čtenáři jsou zde předkládána prohlášení SED o porážce kapitalistického nepřítel a další důkazy o tvrdé politizaci sportu v NDR, které stojí v přímém kontrastu k západoněmecké představě radostných her.⁸⁷ Zmiňováno je také časté členství sportovců NDR v ozbrojených složkách a jejich působení ve státních organizacích.⁸⁸

Politizace olympijských her

Politický charakter nemělo jen soupeření německých států, ale už před začátkem olympijských her se objevily události, které sportovnímu svátku dodávaly politický rozměr. Asi největší pozornost v tomto ohledu získala otázka účasti Rhodesie na olympijských hrách, jejímuž řešení se Berliner Morgenpost věnoval před začátkem olympiády.⁸⁹ Už tento incident naboural představu radostných a nepolitických her, komentáře často působí, jako by to byl ten nejhorší problém, s kterým se mnichovská organizace musí vyrovnávat.

Ačkoli se Spolková republika snažila vytvořit dojem na politice nezávislých her, i její politici využili hry k jednání se svými zahraničními protějšky. Spolkový kancléř Willy Brandt se například potkal s britským premiérem Edwardem Heathem, jako diváci se v Mnichově sešli zástupci vlády i opozice.⁹⁰ Dostalo se i na jednání Brandta s generálním tajemníkem OSN Kurtem Waldheimem o možnosti přistoupení obou německých států k Spojeným národům.⁹¹ Na druhé straně je v Berliner Morgenpost

⁸⁶ „Die SED befiehlt: Den Klassenfeind auf der Aschenbahn schlagen, „Heitere Spiele“ – nicht für Deutsche“, *Berliner Morgenpost*, 13. srpna 1972, 12.

⁸⁷ Politicky motivované byly i protesty NDR proti olympijské brožuře *Deutsche Mosaik*, která měla být dárkem pro sportovce soutěžící v Mnichově. Kniha podle nich obsahuje „provokace proti socialistickým zemím, především SSSR a NDR“. Viz „„DDR“ protestiert“, *Berliner Morgenpost*, 23. srpna 1972, 1. Spolková republika sice s výtkami nesouhlasila, ale vyhověla NDR a přestala knihy darovat i prodávat. Viz „15 000 Olympia-Bücher blieben liegen“, *Berliner Morgenpost*, 17. září 1972, 1.

⁸⁸ „63 zählen zu den „Bewaffneten Organen“, *Berliner Morgenpost*, 19. srpna 1972, 6.

⁸⁹ Blíže k otázce Rhodesie viz kapitola 3.4 této práce.

⁹⁰ „Bundesregierung und Opposition in München als Zuschauer vereint“, *Berliner Morgenpost*, 26. srpna 1972, 1.

⁹¹ „Brandt und Barzel trafen Waldheim“, *Berliner Morgenpost*, 27. srpna 1972, 1.

apelováno na vynechání olympijských her v předvolební kampani, to samé mělo později platit i pro Palestinský atentát.⁹²

Snaha o uzavřenost NDR

Pro působení východoněmeckých sportovců na OH byla podle *Berliner Morgenpost* charakteristická zdvořilost, ale i všudypřítomný distanc. Chovali se zde vždy korektně, disciplinovaně, ale také odměřeně, tedy ne úplně v souladu se západoněmeckou myšlenkou otevřených a radostných her. Přátelské kontakty udržovali většinou jen se sportovci z východního bloku, i v olympijské vesnici trávili čas převážně pouze ve vlastním domě. Uzavřenost byla typická i pro divácké hosty z NDR, kteří v místě ubytování jen zřídka navazovali kontakty s místními. Kritiku si vysloužili také za zdrženlivost na zahajovací slavnosti, když se nepřipojili k potlesku pro nastupující západoněmecký tým.⁹³ Toto chování dává deník do kontrastu se srdečností západoněmeckých diváků, kteří nadšeně podporovali všechny týmy, včetně východoněmeckého. Zmiňován je i průzkum, ve kterém více než polovina dotazovaných vnímala i východoněmecké úspěchy za vlastní.⁹⁴

Snaha o uzavřenost je pak velmi patrná v neochotě, případně nemožnosti východoněmeckých sportovců poskytovat rozhovory, která v závěru her hraničila až s potlačováním svobody tisku, praxí typickou pro socialistické státy. Vystupování sportovců mimo soutěže je charakterizováno až jako „robotická izolace“, když už se podařilo domluvit se sportovci rozhovor, odpovídali stroze, nezúčastněně, používali naučené fráze.⁹⁵ Ještě ostřejší kritiku deníku si pak vysloužil úplný zákaz poskytování rozhovorů západoněmeckým novinářům, který v závěru olympijských her nařídil východoněmeckým sportovcům Manfred Ewald.⁹⁶

NDR proti olympijské myšlence

Ušlechtilá olympijská myšlenka „Není důležité zvítězit, ale zúčastnit se“ se s východoněmeckou představou sportovních úspěchů příliš neshodovala. V deníku byla

⁹² Viz „Olympischer Burgfriede. Alle Parteien: Wahlkampf erst nach der Schlußfanfare“, *Berliner Morgenpost*, 30. července 1972, 2. a „Appell der USA an über 100 Nationen: Bekämpft den Terrorismus“, *Berliner Morgenpost*, 12. září 1972, 2.

⁹³ „Von Annäherung nichts zu spüren“, *Berliner Morgenpost*, 3. září 1972, 2.

⁹⁴ „Gesamtdeutscher Medaillenspiegel“, *Berliner Morgenpost*, 13. září 1972, 9.

⁹⁵ „roboterhaften Isolierung“, „Krampf“, *Berliner Morgenpost*, 31. srpna 1972, 1.

⁹⁶ Důvodem tohoto zákazu bylo údajně neodvysílání rozhovoru s Manfredem Ewaldem, které bylo naplánováno v den atentátu, ale z pochopitelných důvodů nebylo uvedeno. Viz „Abgeschaltet“, *Berliner Morgenpost*, 9. září 1972, 1.

kriticky hodnocena například olympijská nominace NDR, v níž figurovali pouze ti sportovci, kteří měli šanci na dobré umístění v závěrečných bojích, „průměrní“ sportovci, kteří by v jiných výpravách pravděpodobně dostali příležitost, do východoněmecké výpravy pozváni nebyli.⁹⁷ Oproti tomu ve Spolkové republice byli (i díky nízkým nákladům na cestování) do nominace zařazeni i mladí sportovci, kteří by na olympiádě měli sbírat zkušenosti do budoucna, a také starší, pro které je nominace „odměnou“ za minulé výkony.⁹⁸ Proti duchu olympismu stojí i státní sport v zemích východního bloku a v NDR. Patrné je to například na fotbalovém turnaji, kde na základě amatérského principu nemůžou startovat nejlepší evropští profesionální fotbalisté, na straně socialistických států je ale start „státních amatérů“ bohatě podporovaných stranou běžnou praxí.⁹⁹

Naopak pro Spolkovou republiku je podle *Berliner Morgenpost* olympijská myšlenka stěžejní – deník cituje například slova šéfa západoněmeckého sportu Willi Daumeho:

„Nemůžeme bojovat proti tomu, že je v zemích východního bloku úspěch v boji o medaile představován jako výhra ideologie. Ale veškerá naše snaha směřuje k této skvělé olympijské myšlence. Díky ní se na sportovním poli v Mnichově setkají Američané a Vietnamci, Arabové a Izraelci. Nemůžeme samozřejmě s naší olympijskou myšlenkou změnit svět, ale chtěli bychom přispět k porozumění.“¹⁰⁰

Sportovní soupeření jako náhražka politické konfrontace německých států

Politické soupeření německých států bylo patrné i na čistě sportovním poli, v otázce zisku medailí. Podle *Berliner Morgenpost* bylo cílem NDR získat co nejvíce medailí, ale hlavně porazit SRN v hodnocení národů a využít Mnichovem bohatě vyzdobené jeviště olympijských her k vlastnímu prosazení a porážce „třídílního nepřítele na závodní dráze“.¹⁰¹

Západní Německo se snažilo budit zdání nepolitických her, podle *Berliner Morgenpost* nevnímá SRN toto sportovní soupeření jako souboj o lepší stát a politický systém, i když to tak ze strany NDR působí. Spolková republika má samozřejmě také

⁹⁷ „Plansoll der „DDR“: 60 bis 65 Medaillen!“, *Berliner Morgenpost*, 11. srpna 1972, 9.

⁹⁸ „Gernagel um Olympia-Team“, *Berliner Morgenpost*, 28. července 1972, 8.

⁹⁹ Günter Wiese, „Kein knickriger Gastgeber. Olympischer Frieden ist wichtiger als die Zahle der Medaillen“, *Berliner Morgenpost*, 26. srpna 1972, 8.

¹⁰⁰ „Willi Daume in olympischer Form“, *Berliner Morgenpost*, 25. června 1972, 55.

¹⁰¹ „Die SED befiehlt: Den Klassenfeind auf der Aschenbahn schlagen“, *Berliner Morgenpost*, 13. srpna 1972, 12.

své medailové ambice, jejím cílem ale není překonat svého východního souseda v počtu cenných kovů. Medaile SRN mají především povzbudit vlastní tým, případně dokázat, že podpora sportu ze strany občanů přináší podstatné výsledky.¹⁰² V protikladu k NDR jsou zde navíc medaile vnímány více jako individuální ocenění sportovce než potvrzení kvality státu.

V průběhu samotných olympijských her došlo k mnoha vzájemným soubojům sportovců SRN a NDR, závažnější problémy při nich ale nenastaly. Berliner Morgenpost není proti výsledkům východoněmeckých sportovců nijak negativně naladěná, dokáže je ocenit a sportovcům k jejich výkonům pográtulovat.¹⁰³ Významnou událostí bylo fotbalové utkání německých států, označené jako „německý bratrský boj“.¹⁰⁴ Spolková republika z něj sice odešla poražena, deník ale ocenil jak její kvalitní hru, tak sehranější, tělesně silnější a obecně lepší tým NDR.

Kvalitní organizace jako cesta k úspěchu

Organizaci olympijských her je v Berliner Morgenpost věnována největší pozornost hned po sportovních výsledcích. Vedle informací o přípravách a průběhu her informuje deník i o všedním životě v olympijské vesnici a doprovodných akcích k olympiádě.¹⁰⁵ Radostné, otevřené a dobře zorganizované hry měly světu ukázat moderní a úspěšné Německo, kvůli negativní zkušenosti z Berlína 1936 ale neměly hry působit příliš velkolepě a masově. Podle Hanse-Dietricha Genschera měly hry dokázat, že Německo zastává hodnoty míru a porozumění a tento sportovní svátek by mohl přispět i k „překonání překážek, které se staví proti svobodnému sportu“, ¹⁰⁶ včetně komplikovaného vztahu mezi německými státy.

Bezproblémové hry měly znamenat i hry bez skandálů, proto byla velká pozornost věnována i boji proti dopingu.¹⁰⁷ Nejmodernější technika měla zase přispět k hladkému sledování soutěží a měření výsledků.¹⁰⁸ Po počátečních problémech na předolympijských soutěžích fungovaly olympijské hry organizačně velmi dobře a zdálo se, že snaha SRN ukázat se světové veřejnosti jako úspěšný organizátor bude naplněna.

¹⁰² „Olympia-Funktionären hoffen in München auf 40 Medaillen für die Bundesrepublik“, *Berliner Morgenpost*, 13. srpna 1972, 1.

¹⁰³ Oceňují hlavně úspěchy plavce Matthese, není zde velký rozdíl v informování o úspěších jeho a Marka Spitze. Viz „Meister Steinbach mausert sich“, *Berliner Morgenpost*, 3. září 1972, 60.

¹⁰⁴ „Brillanter Hoeness-Heber zum 1:1“, *Berliner Morgenpost*, 9. září 1972, 8.

¹⁰⁵ Například výstavy v Mnichově i v Berlíně, dětský tábor u Mnichova a další.

¹⁰⁶ „Genscher: Olympia die große Chance“, *Berliner Morgenpost*, 3. srpna 1972, 1.

¹⁰⁷ „Doping-Sünder ohne Chance“, *Berliner Morgenpost*, 2. července 1972, 50.

¹⁰⁸ „Computer regieren Speisepläne, Angestellte“, *Berliner Morgenpost*, 30. července 1972, 64.

V první polovině olympijských her se v *Berliner Morgenpost* objevovalo mnoho chvály na organizaci od olympijských účastníků a zdálo se, že Spolková republika bude moci hry hodnotit jako vydařené. Nedostatečná bezpečnostní opatření při palestinském atentátu (viz níže) však tento obraz převrátila a výsledný dojem z organizace her byl tak spíše rozpačitý.

Radostné, otevřené, svobodné hry, přátelská atmosféra

„Heitere Spiele“ – radostné hry. Sousedství, které se stalo symbolem mnichovských olympijských her. O radosti mluví politici, organizátoři i sportovní komentátoři.¹⁰⁹ Charakter her se odvíjel už od povedené zahajovací slavnosti, která se i podle zahraničních komentářů nesla v duchu přátelství národů.¹¹⁰ Za slavností však stála důkladná a detailní příprava, která se soustředila nejen na pestrost a zábavu, ale také na to, aby ve své velkoleposti neupomínala na nechvalně proslulou Berlínskou olympiádu.¹¹¹

Přátelská atmosféra byla podle *Berliner Morgenpost* na hrách všudypřítomná, velkých pochval se dostávalo zejména divákům, kteří byli i podle zahraničních aktérů nadšení, féroví a objektivní a srdečně podporovali i sportovce jiných týmů. Přátelství bylo také hodnotou oceňovanou na západoněmeckých sportovcích, zejména vítězství v turnaji pozemních hokejistů bylo podle Daumeho hlavně triumfem týmovosti.¹¹² *Berliner Morgenpost* si všiml i drobných příběhů, ve kterých se setkávali sportovci různých států a pomáhali si.¹¹³ Naopak nepřístupnost východoněmeckých sportovců bránila ve sblížení sportovců obou německých států. S představou otevřených, přátelských a svobodných her se pojila i kritika snášejí se na přílišná bezpečnostní opatření, která bránila atmosféře her, jak se ale později ukázalo, bezpečnost sportovců byla naopak nedostatečná. Stejně jako v případě chvály organizace, i radostný charakter her byl prakticky ukončen palestinským atentátem.

¹⁰⁹ Nadpis na první straně při zahájení olympijských her zněl: „Um 15 Uhr beginnen die „heiteren Spiele““, *Berliner Morgenpost*, 26. srpna 1972, 1.

¹¹⁰ „Die Begeisterung ist einhellig: Es war ein großartiges Schauspiel“, *Berliner Morgenpost*, 27. srpna 1972, 1.

¹¹¹ Proto musel například skladatel Kurt Edelhagen připravit takovou hudbu, která bude živá a rychlá, ale nebude podněcovat k maširování. Viz „Spricht Heide Rosendahl den Eid?“, *Berliner Morgenpost*, 5. srpna 1972, 10.

¹¹² „Willi Daume verteilte Lob und Tadel“, *Berliner Morgenpost*, 12. září 1972, 13.

¹¹³ „Eine anspruchsvolle junge Dame“, *Berliner Morgenpost*, 12. srpna, 1972, 6.

Palestinský atentát a jeho dopad na olympijské hry

5. srpna 1972 plnil stránky Berliner Morgenpost fenomenální úspěch Ulrike Meyfahrtové ve skoku vysokém a v deníku nic nenasvědčovalo tomu, že by olympijské hry mohly pro Západní Německo skončit neúspěšně. Počínaje následujícím dnem bylo ale veškeré sportovní zpravodajství zastíněno palestinským atentátem.

Vedle podrobných informací o samotném atentátu a domácích i zahraničních reakcích na něj je v Berliner Morgenpost velký prostor věnován i názorům na případné ukončení her. V Mezinárodním olympijském výboru bylo rozhodnuto o pokračování her a přerušení soutěží pouze na jeden den. Podle komentátora deníku Rudolfa Stiege by naopak hry, které jsou dějištěm politických střetů, rozhodně pokračovat neměly.¹¹⁴

Ani tato tragická událost se neobešla bez rétorického a politického soupeření mezi NDR a SRN. Berliner Morgenpost si všímá například reakcí NDR na útok Palestinců – ty byly velmi zdrženlivé, teroristický čin byl sice odsouzen, o vině Palestinců se ale hovořilo zřídka. Naopak byla veškerá zodpovědnost za tragédii svalována na Spolkovou republiku a její nedostatečná bezpečnostní opatření a nepodařený zásah na letišti ve Fürstfeldbrucku.¹¹⁵ Podle Berliner Morgenpost však východoněmecký tisk reaguje zaujatě, dopouští se i dezinformací. Titulky „*Zóna atakuje Heinemanna*“, „*Východní Berlín útočí na Spolkovou republiku*“ svědčí o snaze deníku bránit vlastní stát.¹¹⁶ Komentáře se pozastavují i nad tím, že se zástupci NDR údajně neúčastnili smuteční slavnosti.¹¹⁷

Shrnutí

Ačkoli se Berliner Morgenpost snažil dostat své vlastní charakteristice nezávislého a nestrannického tisku, nevyhnul se politicky zabarvenému vymezování se vůči Německé demokratické republice. Kritika politizace východoněmeckého sportu, uzavřenosti východoněmeckých sportovců a zaujatého východoněmeckého zpravodajství byly velmi častými tématy článků západoněmeckého deníku. Přestože je v deníku dán prostor i protikladným názorům a komentářům, obecně vyznívá

¹¹⁴ Atentát vnímá jako poslední kapku po vyloučení Rhodesie a incidentu severokorejského vítěze ve střelbě (podrobněji k tomuto incidentu v kapitole 3.4 této práce). Viz Rudolf Stiege, „Beendet die Unglücksspiele!“, *Berliner Morgenpost*, 6. září 1972, 1.

¹¹⁵ „Zunächst abwartend. Zonen- Nachrichten-Agentur sprach von Terroristen“, *Berliner Morgenpost*, 6. září 1972, 10.

¹¹⁶ „Zone attackiert Heinemann. Ost-Fernsehen wirft ihm „Emotionalisierung“ vor“, *Berliner Morgenpost*, 7. září 1972, 15. „Ost-Berlin attackiert Bundesrepublik“, *Berliner Morgenpost*, 9. září 1972, 7.

¹¹⁷ „Ich siegte für die toten Israelis““, *Berliner Morgenpost*, 9. září 1972, 10.

zpravodajství o olympijských hrách jako snaha ukázat Spolkovou republiku v dobrém světle, jako schopného organizátora přátelských her, a utvrdit se v názoru na problémovou NDR (i v souladu s oficiální politikou Spolkové vlády).

Největší prostor byl v analyzovaných článcích deníku Berliner Morgenpost věnován kvalitnímu organizačnímu zvládnutí olympijských her. Uspořádání radostných a přátelských her bylo předpokladem pro pozitivní obraz Západního Německa mezi světovou veřejností. Ten byl však trvale zastíněn palestinským atentátem, a protože olympijské hry nebyly zdaleka takovým úspěchem, jako se očekávalo, zpravodajství o nich ustalo velmi rychle po závěrečné slavnosti.

4.3.2 Analýza Neues Deutschland

Ačkoli deník Neues Deutschland nevycházel v pořadatelské zemi, olympijským hrám se na jeho stránkách dostalo také mnoho pozornosti. Před samotnými hrami převažovala politická témata, během sportovní události byl pak kladen velký důraz na výsledky a analýzy. Autorem komentářů byl téměř výhradně Klaus Ullrich, který se v době olympiády nacházel v Mnichově, stejně jako zvláštní sportovní redakce Neues Deutschland.¹¹⁸ Olympijské hry měly v době svého konání prostor na dvou stranách z celkem osmistranného vydání (namísto rubriky sport), nejdůležitější informace se objevovaly i na úvodní straně. V Neues Deutschland bylo analyzováno celkem 154 článků a komentářů, identifikovaných jako relevantní pro následující obsahovou analýzu.

Zpravodajství Neues Deutschland lze označit jako jednotvárné a frázovitě, charakteristické je pro něj také opakování informací a okázalá rétorika. Používání frází je dáno hlavně častým publikováním vyjádření politiků, jejichž projevy k olympijským účastníkům oplývají obraty typu „důstojně zastupovat NDR, příkladná odvaha, vzorná bojová morálka, nejvyšší koncentrace“ a dalšími.¹¹⁹ Provázanost sportu s politikou je u tohoto deníku výrazně vyšší než v případě Berliner Morgenpost. Zásadní byla jak pro NDR, tak pro Neues Deutschland skutečnost, že se sportovci účastnili letních olympijských her poprvé jako suverénní a plnoprávně uznaný tým s vlastní vlajkou a

¹¹⁸ Klaus Ullrich, vlastním jménem Klaus Huhn, byl od roku 1952 šéfem sportovní redakce Neues Deutschland. V roce 1995 byla zveřejněna jeho spolupráce s Ministerstvem státní bezpečnosti. Viz „Journalist Klaus Huhn war Nazi-Spitzel“, *Focus*, Nr. 45 (1995), http://www.focus.de/magazin/archiv/ddr-journalist-klaus-huhn-war-stasi-spitzel_aid_154495.html (staženo 4. 5. 2013).

¹¹⁹ „Glückwünsche für unsere Medaillengewinner“, *Neues Deutschland*, 31. srpna 1972, 7.

hymnou. Tato „plnoprávná účast“ (*gleichberechtigte Teilnahme*) tak byla zmiňována a neustále připomínána ve většině relevantních článků v období před olympiádou.

Na základě analýzy deníku byla identifikována sdělení, která se Neues Deutschland snaží svým čtenářům předat. Následující obsahy se ve zkoumaných článcích objevovaly nejčastěji a nejintenzivněji. Již zmíněná jednotvárnost zpravodajství přispívá k malé rozmanitosti sdělení, zejména v pozdějším srovnání s deníkem Berliner Morgenpost.

Prosazování olympijské myšlenky

Podpora olympijské myšlenky a příspěvek k míru a porozumění mezi národy jsou oficiální cíle východoněmeckého týmu, vytyčené v deníku Neues Deutschland.¹²⁰ Deník se také snaží vytvořit dojem, že pro Německou demokratickou republiku je právě tato ušlechtilá idea o soudržnosti a rovnocenném postavení všech států důležitější než sportovní výsledky. Východoněmecká snaha o přátelství národů a světový mír je uváděna také v přímém kontrastu se Spolkovou republikou – podle argumentů Neues Deutschland není k prosazení olympijských myšlenek nutné být pořadatelem olympijských her, například na Závodu míru je princip přátelství a vzájemné pomoci přítomný více než na samotných olympiádách.¹²¹ V protikladu k přátelské přípravě socialistických zemí cituje Neues Deutschland slova západoněmeckého plavce Hanse Fassnacha, který soupeře musí vnímat jako smrtelného nepřítele, aby ho mohl porazit.¹²²

Organizátoři olympijských her selhávají

O olympijských hrách v sousedním kapitalistickém státě se deník Neues Deutschland snaží vytvořit dojem rizikové a nepřátelské události. V souvislosti s prosazováním olympijské myšlenky Německou demokratickou republikou vyjadřuje východoněmecký deník určitou skepsi a obavy, že Spolková republika nebude dodržovat olympijská pravidla, nepřipraví „schöne und störungsfreie Spiele“ (*krásné a bezproblémové hry*) a bude NDR omezovat v jejich právech na rovnoprávnou a

¹²⁰ „Ziel und Wunsch: Unsere DDR würdig vertreten“, *Neues Deutschland*, 17. srpna 1972, 5.

¹²¹ „Rennen schon im alten Olympia“, *Neues Deutschland*, 1. května 1972, 8.

¹²² „Olympische Bewährung für echte Freunde“, *Neues Deutschland*, 26. srpna 1972, 5.

svobodnou účast.¹²³ Neues Deutschland využíval všech možností k napadání organizátorů a zveličoval i drobné problémy. Skutečnost, že se autorovi článku nepodařilo v oficiální počítačové databázi olympijských her dohledat údaje o novém předsedovi olympijského výboru, je v Neues Deutschland interpretována jako „tvrdohlavé odmítání odpovědět a ignorování dotazu“.¹²⁴ Vítanou příležitostí ke kritice kapitalismu pak pro deník byly výjimečně vysoké ceny v dějišti olympijských her, označené jako „lichvářství“ mnichovských podnikatelů.¹²⁵

Nejsilnějším argumentem pro kritiku organizace se stal palestinský atentát. Ten byl v Neues Deutschland odsouzen jako zbytečný čin teroru a násilí, daleko větší pozornost však byla věnována podílu Spolkové republiky na tragédii než samotné vině atentátníků. Deník ve svých člancích a komentářích vyčítá organizátorům zejména nedostatečná bezpečnostní opatření a pozdní a lživé informování, masakr na letišti je v Neues Deutschland často označován jako „krvavá lázeň“ (*Blutbad*). Aby podpořil své argumenty a působil důvěryhodněji, cituje Neues Deutschland (v souladu s instrukcemi politbyra k informování o teroristickém útoku Palestinců) prohlášení zahraničních médií, včetně západních.¹²⁶ Zde jsou kritizována například nepravdivá tvrzení mluvčího spolkové vlády Ahlrese (americká televize CBS), špatně zabezpečené vchody do olympijské vesnice (londýnský Evening News) nebo přílišné riziko policejní akce (francouzský Le Monde).¹²⁷ S pokračováním olympijských her po atentátu Německá demokratická republika v zájmu olympijské myšlenky souhlasí.¹²⁸

Spolková republika Německo a Mnichov jako nepřítel NDR

Pořádání olympijských her v sousedním, kapitalistickém státě je pro Neues Deutschland vítanou příležitostí pro rétorické napadání Západního Německa. Vyčítána je zejména přetrvávající propojenost s nacistickými funkcionáři – konkrétně v případě oslav narozenin hlavního organizátora olympijských her v Berlíně Carla Diema – a působení antibolševických a kontrarevolučních organizací, které hry zneužívají pro své

¹²³ Manfred Ewald při inspekční cestě do Mnichova před zahájením OH sice uznal kvalitu a připravenost organizace, o samotném průběhu her a přijímání východoněmeckého týmu měl však stále pochyby. Viz „NOK-Delegation der DDR in München“, *Neues Deutschland*, 3. června 1972, 5.

¹²⁴ „„Golym“ verweigerte Antwort“, *Neues Deutschland*, 30. srpna 1972, 7.

¹²⁵ „Olympiawucher – dabei verdienen ist alles“, *Neues Deutschland*, 27. srpna 1972, 7.

¹²⁶ V dokumentu ze 7. září 1972 „Reaktion des Politbüros auf den Terroranschlag der palästinensischen Gruppe „Schwarzer September“ während der OS in München“ je mimo jiné uvedeno, že by měly být uveřejňovány zprávy z celého světa, ve kterých je Spolková republika kritizována za tragické řešení této situace. Viz Teichler, *Die Sportbeschlüsse des Politbüros*, 621, 622.

¹²⁷ „Weltöffentlichkeit fragt: Wo war die Sicherheit?“, *Neues Deutschland*, 7. září 1972, 8.

¹²⁸ „Zum terroristischen Überfall auf das olympische Dorf“, *Neues Deutschland*, 6. září 1972, 2.

účely.¹²⁹ Předmětem kritiky je i samotné město Mnichov – jako centrum antikomunistických a revanšistických organizací a hlavně sídlo stanic Svobodná Evropa a Liberty, které podle Neues Deutschland působí proti NDR.¹³⁰ Neues Deutschland se snaží využít každé příležitosti jak pohanit Spolkovou republiku, mnohdy se však za ostrými nadpisy skrývají jen malicherné problémy.¹³¹

V souvislosti s vydáním oficiální publikace *Deutsche Mosaik*, kterou měli být obdarováni všichni sportovci na olympijských hrách, se na stránkách Neues Deutschland rozpoutala ostrá kampaň proti organizátorům her. NDR a Sovětský svaz oficiálně protestovali proti způsobu, jakým se v knize hovoří o socialistických státech a požadovali prošetření situace, omluvu, a zákaz dalšího šíření publikace. Neues Deutschland knihu označil za „provokaci proti olympijskému míru“, která obsahuje pomluvy a diskriminace sportovců z NDR a SSSR, o konkrétních pasážích se ale v deníku nemluví.¹³²

Medaile jako důkaz převahy NDR a východního bloku

Ačkoli jsou v rámci olympijské myšlenky zdůrazňovány ušlechtilé hodnoty jako přátelství národů a olympijský mír, jednu z nejdůležitějších rolí hrají v Neues Deutschland výsledky a medaile, které mají být důkazem úspěšnosti státu. Svědčí o tom například pravidelné informace na první straně, kolik medailí získala NDR a ostatní socialistické státy, velká pozornost je věnovaná také pořadí zemí v medailovém hodnocení. Východoněmecké medaile jsou vnímány jako politické činy zásadního významu, proto se žádná z nich neobejde bez gratulace prvního tajemníka SED Ericha Honeckera, uveřejněné hned na první straně a později ve vydání doslovně citované.¹³³

Tomuto sdělení odpovídá i časté označování soutěží jako „Medaillenkampf“ (*boj o medaile*) nebo nadpisy „Zweimal Gold für DDR, Goldmedaillen auf schwerem Kurs“.¹³⁴ Důležitý byl samozřejmě také zisk medailí spojený s porážkou Spolkové republiky – úspěchem byly v tomto ohledu soutěže na divoké vodě a ještě výrazněji pak

¹²⁹ „Aus dem olympischen Postfach“, *Neues Deutschland*, 28. srpna 1972, 7.

¹³⁰ Zejména jejich oficiální akreditace na OH je pro ND problémem. Viz „Antifaschistische Hetze von Revanchisten im Olympiadorf“, *Neues Deutschland*, 8. září 1972, 8.

¹³¹ Například v článku „Olympijský tým SRN chce zvláštní práva“ se jedná jen o bydlení sportovců mimo olympijskou vesnici. „Olympiamannschaft der BRD will Sonderrechte“, *Neues Deutschland*, 12. srpna 1972, 5.

¹³² „Eine Provokation gegen den olympischen Frieden“, *Neues Deutschland*, 23. srpna 1972, 1.

¹³³ Nikdy také nechybí zmínka o tom, že se ke gratulacím připojují i další významní představitelé NDR, Walter Ulbricht a Willi Stoph. Viz „Erich Honecker gratulierte unseren Medaillengewinnern“, *Neues Deutschland*, 29. srpna 1972, 7.

¹³⁴ Dvakrát zlato pro NDR, Zlaté medaile s obtížným průběhem.

celkové medailové hodnocení zemí, ve kterém Německá demokratická republika obsadila se 60 medailemi 3. místo. Spolková republika získala medailí 40 a umístila se o příčku níže.¹³⁵ Vynikající úspěch NDR a ostatních socialistických zemí (jejich sportovci získali na hrách téměř polovinu všech medailí, Sovětský svaz předstihl v medailovém hodnocení USA) je podle Neues Deutschland nejen důkazem strmého pokroku východního bloku na poli sportovním, ale i úspěšného vývoje společenského systému, se kterým je sport úzce propojen.¹³⁶

Sport a politika jsou neoddělitelné

Jak vyplývá i z předchozího sdělení, Neues Deutschland se snaží u svých čtenářů vytvořit dojem, že získané medaile nejsou jen důkazem skvělých sportovních výkonů, ale také dokladem úspěšné východoněmecké politiky. Provázanost politiky a sportu je na stránkách Neues Deutschland všudypřítomná. Články o slavnostním rozloučení politiků se sportovci, jejich neustálé podpoře během her a následném ocenění sportovců ze strany státu jsou ve východoněmeckém deníku jedny z nejčastějších. Vedle srdečných přání a gratulací nejvyšších politických představitelů jsou to i sami sportovci, kteří si podle deníku uvědomují důležitost politické podpory a svůj závazek vůči státu a straně, a v každé ze svých promluv toto zmiňují. Již zmíněná frázovitost a okázalá rétorika je vlastní všem těmto projevům.

Politici tak přejí sportovcům mnoho „úspěchů ke slávě a cti sportu, ke slávě a cti naší socialistické vlasti, Německé demokratické republiky“.¹³⁷ Blahopřejí jim, často jménem všech obyvatel východoněmeckého státu, k vítězstvím dosaženým vysokými sportovními výkony a děkují za „důstojné zastupování našeho státu“, za působení jako „socialistický kolektiv“.¹³⁸ Po olympijských hrách následuje slavnostní přijetí sportovců Ústředním výborem SED a při té příležitosti projevy Ericha Honeckera, Williho Stopha a zástupce sportovců, které jsou na stránkách Neues Deutschland doslovně přepsány.¹³⁹ Vnímání sportovních úspěchů jako politických činů v zájmu socialistické vlasti dokládá i pozdější udělení nejvyšších státních vyznamenání.¹⁴⁰

¹³⁵ „Alles Slalomgold an DDR-Kanuten“, *Neues Deutschland*, 31. srpna 1972, 7.

¹³⁶ Wolfgang Richter, „Fast jede zweite Medaille...“, *Neues Deutschland*, 18. října 1972, 5.

¹³⁷ „In Frieden arbeiten, lernen und Sport treiben“, *Neues Deutschland*, 25. července 1972, 3.

¹³⁸ Klaus Ullrich, „Bunte Bilder und die Gründe ihrer Beliebtheit“, *Neues Deutschland*, 12. září 1972, 8.

¹³⁹ Werner Micke, Hans Allmert, „Dank und Glückwunsch unseren erfolgreichen Olympiakämpfern“, *Neues Deutschland*, 13. září 1972, 1.

¹⁴⁰ Vedle sportovců a sportovních funkcionářů obdržel jedno z vyznamenání i vedoucí sportovní redakce Neues Deutschland Klaus Kuhn. Viz „Dank und Anerkennung der ganzen Republik für das Olympiakollektiv“, *Neues Deutschland*, 28. října 1972, 1.

Soudržnost se spřátelenými socialistickými státy

Zpravodajství Neues Deutschland je zaměřeno převážně pouze na úspěchy NDR a jejích sportovců, pokud už jsou články věnovány jiným státům, jedná se zpravidla o státy východního bloku. Publikovány jsou i příběhy spolupráce a vzájemné pomoci mezi sportovci socialistických států, které mají podpořit myšlenku přátelství států sovětského bloku. Za úspěch socialistických zemí je považováno i zamezení startu údajně rasistické Rhodesie na olympijských hrách.¹⁴¹

Úspěch NDR a ostatních států sovětského bloku je v oficiální rétorice deníku velmi často charakterizován i jako úspěch celého socialistického společenství. V medailovém hodnocení je zdůrazňováno i výborné umístění Maďarska a Polska a především celkový zisk cenných kovů státy sovětského bloku, který tvořil téměř polovinu všech medailí.¹⁴² Zejména jsou vyzdvihovány úspěchy Sovětského svazu, které (slovy východoněmeckého plavce Rolanda Matthese) „demonstrují před celým světem jednotu a potenciál socialistické rodiny národů“.¹⁴³ Blízký vztah k socialistickým státům je vyjádřen i uvedením série *Olympijský všední den v Sovětském svazu* (Olympischer Alltag in der UdSSR) a předolympijské rubriky *Jejich cesta nahoru s podtitulem Vzestup sportu v socialistických zemích v zrcadle jejich olympijských výsledků*.¹⁴⁴

Shrnutí

Pro Neues Deutschland představovaly mnichovské olympijské hry jedinečnou příležitost k propagandistickému působení na vlastní obyvatelstvo. Soupeření německých států v Mnichově je v deníku Neues Deutschland interpretováno jako jasný úspěch NDR a porážka Západního Německa. Východoněmečtí sportovci byli podle deníku úspěšnější v získávání medailí, v prosazování olympijské myšlenky i v politickém soupeření, to vše ve spolupráci s ostatními socialistickými státy. Spolková republika naopak podle Neues Deutschland nezvládla vlastní vyrovnání se s nacismem a nakonec ani bezpečnou organizaci olympijských her. Východoněmecký deník se nezdráhá vynechávat pro vlastní stát nepříjemné informace (například skutečnost, že

¹⁴¹ Klaus Ullrich, „Wünsche für Olympia“, *Neues Deutschland*, 26. srpna 1972, 2.

¹⁴² Wolfgang Richter, „Fast jede zweite Medaille...“, *Neues Deutschland*, 18. října 1972, 5.

¹⁴³ „Roland Matthes, Weltrekordler und Olympiasieger“, *Neues Deutschland*, 22. října 1972, 3.

¹⁴⁴ Klaus Ullrich, „Ihr Weg nach oben. Der Aufstieg des Sports in den sozialistischen Länder im Spiegel ihrer olympischen Resultate“, *Neues Deutschland*, 16. srpna 1972, 5.

atentát v olympijské vesnici byl dílem Palestinců), na druhé straně využívá všech, i malicherných skutečností ke kritice Spolkové republiky.

Zpravodajství deníku Neues Deutschland odpovídalo předpisům a úkolům politbyra, například „obzvláště komentovat první suverénní a rovnoprávnou účast NDR na letních olympijských hrách“. Stranickosti a politickému založení deníku odpovídá i ideologická rétorika – jak v případě velebení olympijské myšlenky, tak i v projevech politických představitelů. Fráze a opakující se jednotvárná vyjádření jsou často až na úkor informativnosti článků.

4.4 Srovnání ohlasu v denících

Způsob, jakým oba deníky informovaly o vzájemném soupeření na olympijských hrách, odpovídal jejich charakteristice a do velké míry se shodoval s oficiálním postojem východoněmecké a západoněmecké vlády. A to i v případě oficiálně nezávislého Berliner Morgenpost. Oba deníky se snažily svým čtenářům ukázat kvalitu vlastního státu, ať už informováním o úspěšné organizaci a přátelské atmosféře olympijských her na stránkách západoněmeckého deníku nebo zprávami o zisku mnoha medailí a o vynikajícím úspěchu NDR a dalších socialistických států, publikovanými v deníku Neues Deutschland.

Neoddělitelnost sportu a politiky je patrná v obou denících, v Berliner Morgenpost je vyjádřena sděleními Politizace sportu v NDR a Politizace olympijských her, v Neues Deutschland se pak jedná o sdělení Sport a politika jsou neoddělitelné a Soudržnost se spřátelenými socialistickými státy. Samotná oficiální vyjádření politických představitelů jsou však mnohem častější v Neues Deutschland, který tím naplňuje svou roli stranického tisku. Podoba zpravodajství východoněmeckého deníku je v souladu s úkoly stanovenými v dokumentech politbyra, v rámci otevřené agitace a propagandy ve prospěch socialistického systému se však Neues Deutschland často opakuje a jeho články působí jednotvárně (propaganda je v nich tedy mnohem čitelnější), zejména ve srovnání s rozmanitějším Berliner Morgenpost. Oproti deníku Neues Deutschland hraje v západoněmeckém deníku významnou roli i sebekritika – ať už se týká těžkopádné organizace, chování Mnichovských podnikatelů nebo radikálního zvýšení finančních nákladů.

Výsledek analýzy ohlasu politického soupeření v denním tisku je tedy v souladu se stanovenou hypotézou, že oba státy chtěly olympijských her využít k prezentaci

úspěchů vlastního politického a společenského systému – Spolková republika především prostřednictvím kvalitní organizace radostných a otevřených her, NDR naproti tomu sportovními úspěchy a ziskem co největšího počtu medailí. Analýza denního tisku navíc také ukázala další aspekty německo-německého konfrontace, nejvýraznějším z nich bylo vzájemné napadání obou států. NDR sklízela od Berliner Morgenpost kritiku za politizaci sportu, nenaplnování olympijské myšlenky a přílišnou uzavřenost, Spolkové republice bylo deníkem Neues Deutschland vyčítáno nepřátelství Západního Německa a Mnichova a organizační selhání vedoucí až k tragickému výsledku palestinskému atentátu.

5. Závěr

Během celého období rozděleného Německa hrál vrcholový sport významnou roli ve vzájemné konfrontaci obou německých států. Přítomnost na světové sportovní scéně byla důležitá zejména pro Německou demokratickou republiku, která zde nacházela prostor k reprezentaci vlastního státu a politického systému. Mezinárodní sportovní prostředí bylo totiž jednou z mála oblastí, kde si byly oba německé státy rovny. Nejvýznamnější sportovní událostí, na které se mohli oba aktéři světové veřejnosti předvést, byly olympijské hry. Podle nařízení Mezinárodního olympijského výboru na nich musel startovat pouze společný německý tým, což na jedné straně přinášelo mnoho komplikací při jednáních o obsazení týmu, na druhé straně se však německé státy dokázaly vždy domluvit, což v jejich vzájemných vztazích zdaleka nebylo pravidlem. Rozhodnutí o uznání samostatného týmu NDR bylo obrovským úspěchem východoněmecké diplomacie, na který ale Spolková republika dokázala okamžitě zareagovat přihláškou k pořádání olympijských her.

Letní olympijské hry, přidělené pro rok 1972 západoněmeckému Mnichovu, se pak staly vrcholem německo-německých sportovních vztahů. Tento souboj neprobíhal pouze na poli sportovním, ale i v politické rovině. Oba státy využily sportovního svátku jako možnosti ukázat se v dobrém světle a před světovou veřejností demonstrovat kvalitu vlastního společenského systému. Začátek her znamenal velký úspěch pro Spolkovou republiku, které se skutečně podařilo vytvořit přátelskou a otevřenou atmosféru, o čemž svědčí i vzpomínky pamětníků.¹⁴⁵ Z hlediska sportovních úspěchů pak byly hry vynikajícím úspěchem pro NDR. Východoněmecký tým dokázal využít svou první rovnoprávnou účast na olympijských hrách k zisku 66 medailí. Podařilo se mu tak dosáhnout stanoveného cíle – získat více medailí než Spolková republika a stejně jako před čtyřmi lety v Mexiku se umístit na 3. pozici v celkovém hodnocení zemí. Všechna tato skvělá umístění byla východoněmeckými politiky vnímána nejen jako sportovní vítězství, ale také jako potvrzení kvality socialistického systému.

Veškeré sportovní úspěchy i neúspěchy německých států, ale i ostatních účastníků, byly v závěru her zastíněny palestinským atentátem. Tento tragický čin znamenal smrt 15 lidí a vytvořil trvalý stín na mírové olympijské myšlence, pro

¹⁴⁵ Hráč vodního póla Hans-Georg Simon vzpomíná na olympijské hry v Mnichově, které i díky zpočátku neozbrojeným policistům působily velmi otevřeně a přátelsky. Viz „München 1972 blieb ein

Spolkovou republiku navíc rázně ukončil představu radostných a přátelských her. Cíle stanovené Spolkovou republikou o vytvoření lepšího obrazu moderního Německa ve světě tedy nemohly být naplněny.

V této práci byla potvrzena stanovená hypotéza, že hlavním cílem Německé demokratické republiky na olympijských hrách bylo získat co nejvíce medailí, porazit v medailovém hodnocení Spolkovou republiku a dokázat tak kvalitu svého sportovního a společenského systému. Spolková republika Německo se na druhé straně soustředila především na dokonalou organizaci olympijských her, která měla světu ukázat moderní a otevřené Německo, sportovní výsledek pro ni byl vedlejší.

Analýza ohlasu politického soupeření na olympijských hrách v západo- a východoněmeckém denním tisku přispěla k potvrzení hypotézy, když se ukázalo, že nejvýznamnější pozornost byla v denících věnována právě výše stanoveným cílům – sportovním výsledkům v *Neues Deutschland* a kvalitní organizaci v *Berliner Morgenpost*. Množství pozornosti, které oba deníky olympijským hrám v Mnichově věnovaly, dokazuje důležitost tohoto sportovního svátku pro oba německé státy. Z analýzy tisku navíc vyplývá, že oba deníky využily sportovní události k rétorickému napadání jednoho či druhého státu a jeho vystupování na olympijských hrách. Jedním z hlavních sdělení byla v obou denících také politizace sportu a neoddělitelnost sportu a politiky. I to potvrzuje důležitost sportovního soupeření pro vzájemnou konfrontaci obou německých států.

Několik měsíců po olympijských hrách zaznamenala velký úspěch Brandtova Ostpolitik, když se politikům obou německých států podařilo uzavřít Rámcovou smlouvu o zásadách vztahů mezi německými státy. Ještě větším úspěchem pak bylo přijetí Spolkové republiky i východního Německa do Organizace spojených národů v následujícím roce.¹⁴⁶ Politické soupeření německých států pokračovalo i na dalších olympijských hrách v období rozděleného Německa, ale už nikdy znovu nedosáhlo takové intenzity, jako v Mnichově. Navíc se kvůli bojkotům olympijských her německé týmy nepotkaly na olympiádě v Moskvě v roce 1980 ani v Los Angeles o čtyři roky později. Po sjednocení dokázali celoněmečtí sportovci navázat na dřívější úspěchy NDR a i dodnes se umísťují vždy do 6. místa v medailovém pořadí zemí. Živou vzpomínku na

Experiment“, WAZ, <http://www.derwesten.de/sport/lokalsport/luenen/muenchen-1972-blieb-ein-experiment-id6916752.html> (staženo 5. 5. 2013).

¹⁴⁶ Müller, *Dějiny Německa*, 410.

olympijské hry před čtyřiceti lety si zachovalo bavorské město Mnichov, jeho moderní sportoviště a celý koncept tamních her byl inspirací i pro pozdější olympiády.¹⁴⁷

Jak již bylo zmíněno, olympijské hry v Mnichově ukázaly vedle soupeření německých států a jejich snahy o lepší obraz ve světě také neoddělitelnost sportu a politiky. Ta ale nebyla pouze záležitostí studené války a rozděleného Německa, provázanost sportu a politiky je v olympijském hnutí přítomna i v současnosti – největší pozornost získaly v poslední době protesty proti porušování lidských práv v Číně před olympijskými hrami v Pekingu. Politická rozhodnutí se nevyhnula ani loňským olympijským hrám v Londýně, jejichž organizátoři mimo jiné odmítli do programu zahajovacího ceremoniálu zařadit minutu ticha za oběti palestinského atentátu.¹⁴⁸

¹⁴⁷ V minulých letech se Mnichov neúspěšně ucházel o pořadatelství zimních olympijských her v roce 2018. Viz München 2018, <http://www.muenchen2018.org/> (staženo 14. května 2013).

¹⁴⁸ Tento krok byl pozůstalými očekáván hlavně kvůli čtyřicetiletému výročí tragické události. Důvodem pro nezařazení pietního aktu mohla být obava z reakce arabských států. Viz Rob Broomby, „London 2012: Silence for Munich Olympic victims rejected“, BBC News, <http://www.bbc.co.uk/news/uk-18640141> (staženo 14. května 2013).

Resümee

In der vorliegenden Bachelorarbeit wurde das Thema der politischen Rivalität beider deutschen Staaten an den Olympischen Sommerspielen in München 1972 behandelt. Die ersten Olympischen Spiele in Deutschland nach dem zweiten Weltkrieg stellten für die Bundesrepublik Deutschland und die Deutsche demokratische Republik eine hervorragende Gelegenheit dar, sich auf dem internationalen Gebiet vorzustellen und der Weltöffentlichkeit die Qualität eigenes Staates zu demonstrieren. Die Bundesrepublik wollte mit einer exzellenten Organisation der Olympischen Spiele das neue und moderne Deutschland vorstellen, das mit der NS-Ideologie nicht mehr verbunden war. Auf der anderen Seite war die Bemühung der DDR zu folgen, die erste volle und gleichberechtigte Teilnahme ihrer Mannschaft an den Olympischen Spielen dafür zu nutzen, der Weltgemeinschaft (von der die DDR noch nicht voll anerkannt wurde) die Fähigkeiten und Erfolge des sozialistischen Staates zu zeigen.

Im Rahmen dieser Bachelorarbeit wurde analysiert, auf welcher Art und Weise und mit welchen Mitteln wollten die beiden deutschen Staaten die festgesetzten Ziele erreichen. In dem ersten Teil wurde die Entwicklung der deutsch-deutschen Rivalität auf den Olympischen Spielen beschrieben. In dem nächsten Teil wurden mithilfe der komparativen Analyse der Literatur und Dokumente die Teilnahme und die Erfolge beider deutschen Staaten auf der Münchener Olympiade verglichen. Aufgrund der Analyse wurde die Hypothese bestätigt, dass das Hauptziel der Deutschen Demokratischen Republik war, möglichst viele Medaillen zu gewinnen, die Bundesrepublik in der Medaillengewertung zu schlagen und somit die Qualität eigenes sozialistischen Systems zu beweisen. Die Bundesrepublik konzentrierte sich auf der anderen Seite auf die perfekte Organisation der Olympischen Spiele, die der Welt das offene und moderne Deutschland zeigen sollten.

Zu der Bestätigung der Hypothese trug auch eine Analyse der Presse bei, in der die wichtigsten Inhalte identifiziert wurden, die die Tageszeitungen Berliner Morgenpost und Neues Deutschland ihren Lesern präsentierten und damit auch die Meinung der Bevölkerung beeinflussen konnten. Neues Deutschland befasste sich meistens mit den Medaillenerfolgen der DDR, für Berliner Morgenpost war die Frage der Organisation am wichtigsten. Die Analyse der Presse wies daneben auf die Untrennbarkeit von Politik und Sport, sehr oft waren in beiden Tageszeitungen auch gegenseitige Angriffen der beiden Staaten zu finden.

Die abschließende Bewertung der politischen Rivalität der deutschen Staaten auf den Olympischen Spielen in München wurde auch mit dem palästinensischen Angriff auf die israelische Mannschaft beeinflusst. Diese terroristische Tat beschädigte vor allem die westdeutsche Vorstellung der „heiteren Spiele“ und damit auch das ganze Konzept der Olympischen Idee. Andererseits konnte die DDR ihre Teilnahme an den Olympischen Spielen als ein Erfolg präsentieren, denn sie erfüllte mit den 66 gewonnenen Medaillen und mit dem dritten Platz in der gesamten Medaillenwertung ihre festgesetzten Ziele.

Použitá literatura

Periodický tisk

Berliner Morgenpost – ročník 1972

Neues Deutschland – ročník 1972

Der Spiegel, 2. září 1964 (36/1964)

Der Spiegel, 4. září 1972 (37/1972)

Hamburger Abendblatt, 30. srpna 1972

Literatura

Die Spiele. The official report of the Organizing Committee for the Games of the XXth Olympiad Munich 1972, Volume 1, The organization (Mnichov: pro Sport, 1972), dostupné online, <http://www.la84foundation.org/6oic/OfficialReports/1972/1972s1pt1.pdf> (staženo 12. 4. 2013).

Reinhold Andert, Manfred Ewald, *Manfred Ewald - ich war der Sport* (Berlin: Elefant Press, 1994).

Wolfgang Benz, ed., *Die Geschichte der Bundesrepublik Deutschland. Band 3, Gessellschaft* (Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch, 1989).

Gesellschaft zur Förderung des olympischen Gedankens in der Deutschen Demokratischen Republik, *Spiele der XX. Olympiade München 1972* (Berlin: Sportverlag, 1973).

Walter Gloede, *Sport, die unbekannte Größe im politischen Spiel* (München: Goldmann Sachbuch Verlag, 1980).

Gunter Holzweißig, *Diplomatie im Trainingsanzug: Sport als politisches Instrument der DDR in den innerdeutschen und internationalen Beziehungen* (München: Oldenbourg, 1981).

Jan Jiráček, Barbora Köpplová, *Média a společnost* (Praha: Portál, 2007)

Podle Gareth S. Jowett, Victoria O'Donnell, *Propaganda and Persuasion* (Thousand Oaks: SAGE, 2006), 6.

Volker Kluge, *Olympische Sommerspiele. Die Chronik, Band III* (Berlin: Sportverlag, 2000).

Anne Martin a Barbara Hammerschmitt, eds., *Wir gegen uns. Sport im geteilten Deutschland [Begleitbuch zur Ausstellung Wir gegen uns. Sport im geteilten Deutschland]* (Darmstadt: Primus-Verlag, 2009).

Denis McQuail, *Úvod do teorie masové komunikace* (Praha: Portál, 2007).

Helmut Müller, *Dějiny Německa* (Praha: Lidové noviny, 1995).

Heinz Pürer a Johannes Raabe, *Presse in Deutschland* (Konstanz: UVK Verlagsgesellschaft, 2007).

Simon Reeve, *Mnichov. Jeden den v září* (Praha: Argo, 2006).

Peter Röthig a Robert Proll, eds., *Sportwissenschaftliches Lexikon* (Schorndorf: Hofmann, 2003).

Kay Schiller a Chris Young, *The 1972 Munich Olympics and the Making of Modern Germany* (Berkeley: University Of California Press, 2010).

Margrit Schreier, *Qualitative Content Analysis in Practice* (London: SAGE, 2012).

Alfred Erich Senn, *Power, politics, and the olympic games* (Champaign: Human Kinetics, 1999).

Hans Joachim Teichler, *Die Sportbeschlüsse des Politbüros. Eine Studie zum Verhältnis von SED und Sport mit einem Gesamtverzeichnis und einer Dokumentation ausgewählter Beschlüsse* (Köln: Sport und Buch Strauß, 2002).

Harry Valérien, *Olympia München 1972. München, Kiel, Sapporo* (München: Südwest-Verlag, 1982).

Hermann Weber, *Dějiny NDR* (Praha: Lidové noviny, 2003).

Kvalifikační práce

František Cipro, *Olympijské hry na pozadí mezinárodních vztahů ve 20. století*, Diplomová práce FSV UK (Praha, 2004).

Adéla Hedvičáková, *Politické pozadí XX. OH v Mnichově 1972*, Diplomová práce FTVS UK (Praha, 2008).

Justus Johannes Meyer, *Politische Spiele – Die deutsch-deutschen Auseinandersetzungen auf dem Weg zu den XX. Olympischen Sommerspielen 1972 und bei den Spielen in München*, Dissertation, Universität Hamburg (Universität Hamburg, 2010).

Ivana Veselková, *Společný tým NDR a SRN na olympijských hrách v Melbourne v roce 1956*, Diplomová práce FSV UK (Praha: 2012).

Internetové zdroje

„Dick unterstrichen“, SPIEGEL ONLINE, <http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-56614710.html> (staženo 21.11.2012).

Die Spiele der XX. Olympiade München, <http://olympia72.de/> (staženo 28. listopadu 2012).

Rob Broomby, „London 2012: Silence for Munich Olympic victims rejected“, *BBC News*, <http://www.bbc.co.uk/news/uk-18640141> (staženo 14. května 2013).

Gerhard Fisher, „100 Jahre Berliner Morgenpost“, *Geschichte und Geschichten*, <http://www.luise-berlin.de/bms/bmstext/9809gesa.htm> (staženo 16. května, 1972).

„München 1972 blieb ein Experiment“, *WAZ*, <http://www.derwesten.de/sport/lokalsport/luenen/muenchen-1972-blieb-ein-experiment-id6916752.html> (staženo 5. 5. 2013).

München 2018, <http://www.muenchen2018.org/> (staženo 14. května 2013).

„Münchens Olympia-Bewerbung. "Ein Wunder, dass wir die Spiele erhielten"“, *Einestages. Zeitgeschichten auf Spiegel Online*, http://einestages.spiegel.de/static/authoralbumbackground/966/_ein_wunder_dass_wir_die_spiele_erhielten.html (staženo 16. května 2013).

Rob Broomby, „London 2012: Silence for Munich Olympic victims rejected“, *BBC News*, <http://www.bbc.co.uk/news/uk-18640141> (staženo 14. května 2013).

„Extracts from the MINUTES of the 67th Session of the INTERNATIONAL OLYMPIC COMMITTEE. Mexico City, 7th-11th October 1968“, *Olympic Review* 15, prosinec 1968, 595. <http://www.la84foundation.org/OlympicInformationCenter/OlympicReview/1968/ore15/ore15h.pdf> (staženo 16. května 2013).